

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK

ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK

FOLYÓIRATA

LIII. EVFOLYAM

1. SZÁM

BUDAPEST, 1940.

JANUÁR

A líceum gyakorlatias irányú működésének célja, módja és eszközei.

— Első közlemény —

I. A líceumi tanterv és utasítás életbeléptetése tárgyában kiadott rendelet bevezető részében rámutat arra, hogy minő vezérelvek irányították az Orsz. Közoktatási Tanács tantervünket író munkásait. Ez a következő: „A líceum az elméleti és szakirányú műveltséget közvetítő középiskolák között átmenetet alkotó középiskola, amely jól megalapozott általános műveltséget nyújt és főképp a gyakorlati életpályákra, valamint a neveléssel kapcsolatos élethivatásokra készít elő. E célból megadja növendékeinek a nemzeti jellegű és gyakorlati irányú általános műveltséget és e mellett olyan általános nevelési ismerteket is ad, amelyek megalapozzák a nevelési életpályák felé vezető felsőbb tanulmányokat.” Röviden talán így lehetne mondani: a líceum gyakorlati irányú és pedagógiai színezetű középiskola. Benne a különféle hivatásokra való előkészítés és az általános nevelői célok szolgálata szorosan összöllekezik.

a) A szak- és az általános nevelés egymáshoz való viszonyát folyóiratunk hasábjain többen boncolgatták. Elég utalnom arra, hogy átszervezett iskolarendünk irodalmának szemmel tartására a Magyar Tanítóképző is egyidőben külön rovatot tartott fenn. Jelentek meg tanulmányok mellette és ellene egyaránt. Kíváncsnak tartom azonban megemlíteni, hogy disszonáns hangon ne állítsuk egymással szembe a múlt és a jövő iskolapolitikáját, az elvek keresztülvételét, mert a magyar kultúrára abból vajmi kevés jó származhat. Sőt inkább kíváncsnak, hogy mi magunk keltsünk az újítások iránt érdeklődést.

A líceum szakiskolai feladatát is tölt be, a nélkül azonban, hogy általános nevelő jellegét feladná. Az általános és a hivatásszerű nevelés gondolatának küzdelme, a szaknevelés elméletének alakulása itt nem lehet tárgyunk. Barankay Lajos *A szaknevelés elméletének alakulása* (1931. Bp.) c. művében a szaknevelés gondolatát mint az egyetemes nevelés függvényét Fichte, Herbart, Schleiermacher, P. Natorp gondolatain, továbbá W. Rein negatív és Fr. Foerster pozitív jellegű elméletén keresztül vetíti elénk; a szakszerű és az egyetemes nevelés azonos jogú szintézisét F. Paulsen, Aug. Stadler, P. Häberlin

és Spranger felfogásán keresztül tükrözteti; a szaknevelés gondolatának központi jellegét pedig H. Lietz és Kerschensteiner munkái nyomán mutatja be; a hivatásközponti nevelésmélet körül kialakult harcból Hessen, Tolsztoj, J. Dewey, H. Gaudig, J. Schult, H. Nohl, Hans Freyer, valamint G. Giese, Brahmhof, E. Barschak, W. Hellpach, W. Hoffmann, Fr. Klatt és E. Otto vonatkozó elméleteivel ismerteti meg az olvasót. A most életre hívott gyakorlati irányú s pedagógiai színezetű iskolák tanárai érdeklődéssel tanulmányozhatják művét. A hivatásszerű műveltségi anyag átadása a mi líceumainknak is központi problémája.

A tágabb értelmű általános és a szűkebb értelmű szaknevelés különbségeit Barankay a következőkben jelöli meg: „Az általános nevelés előre felállítja az egyetemes ember ideálját s ezt az ideált kívánja megvalósítani az egyénben, tekintet nélkül a gyakorlati életre s az egyénnek az életben majdan betöltendő hivatására. A tágabb értelmű szaknevelés a szellemi és fizikai munkában rejlő tökéletesedési tendenciákat törekszik az egyén életében és hivatásában valóra váltani, tekintettel a gyakorlati élet követelményeire. A szűkebb értelemben vett szaknevelés viszont csupán a fizikai, közügyességi (manuális) munka erkölcsösítő hatására számít, amikor a növendék lelkét formálja.” (p. 9.) A líceum a legtágabb értelemben vett szaknevelésnek az iskolája. Feladata tehát, hogy tanítványai majdan sokrétű, változatos, de bizonyos szempontokból mégis közös nevezővel rendelkező munkáját a hivatásszerű munka fogalmává szélesítse ki.

Ha valamely iskola kimondottan az életet szolgálja, iránya gyakorlatias, akkor elsősorban életben hasznosítható ismereteket kell adnia. Az iskola és az élet viszonyát vizsgálgatva, nem tagadhatjuk, hogy a társadalom általánosságban elégedetlen az iskolák életre nevelő munkájával. Kevesli a közölt hasznosítható ismereteket. Ebben sok igazság is van. Pedagógusaink is elismerik. Kornis Gyula szerint a középiskola: „...ma már a szellemi árucikkkel túlszűfolt kulturbazárrá lett. Olyan, mint egy szellemi omnibusz. Meg kell rostálni az az áruházat, ki kell selejtezni az elavult, a feleslegessé vált anyagot.”

b) Nekünk örömmel kell köszöntenünk Tanterv- és Utasításainkat, mert belőlük annak a ténye csendül ki, hogy az iskolai ismeretanyag és az élet reális szükségletei a mi líceumainkban találkoznak egymással. Bizton reméljük, hogy iskoláink közül a líceum nevelési szelleme fogja legjobban szolgálni az élet követelményeit s hidalja majd át azt a szakadékot, mely élet és iskola között a közvélemény szerint van. Ennek természetes tartozéka, hogy a líceumok tanárainak nyílt szemmel kell nézniök az élet problémáit s minden vonatkozásban gyakorlati iskolázottságra kell szert tenniök. A Tanterv az Utasítások ideálisan adják meg működésünk kereteit, a belső mezőny megteremtése azonban csakis a szaktanárok egyéni munkájának lehet az eredménye. Pillanatra se feledjük, hogy rajtunk áll, vagy bukik, hogy ez az új iskola a magyar jövődönék értékes intézményévé válik-e? A mi tudásunknak és a mi lelkesedésünknek kell a

Tanterv és Utasítás holt betűit valósággá formálniok, hogy a liceum iskolarendszerünkben elfoglalhassa az őt megillető helyet.

II. A liceum műveltségi körének gyakorlati irányú sikeres beállításához mindenekelőtt tudnunk kell azt, hogy tanítványaink korábbi tanulmányaik eredményeként milyen, az étellel kapcsolatos eddigi ismeretet, iskolai felkészültséget hoztak magukkal.

1. Mind műveltségi anyagában, mind pedig módszeres eljárásaiban ma az elemi népiskola áll legközelebb az élethez. Tanterve már célkitűzésében is hangsúlyozza, úgy neveljünk, hogy tanítványaink szerzett ismereteiket a gyakorlati életben értékesíteni is tudják. A vonatkozó Utasítás szavai szerint ez a gyakorlati irány hármas jelentőségű, és pedig: 1. neveljük a gyermeket önmunkásságra, hogy érzékeivel és eszével szeressen és tudjon élni; 2. hogy ezt az önmunkásságot a gyermek életköreinek feladatain gyakoroljuk; 3. végül hogy cselekvőképességét, érzékét és ügyességét is a lehetőségig fejlesszük. A gyakorlatiasságot az új népiskola, nagyon helyesen, nem csak a reális, de az erkölcsi életre is vonatkoztatja. Amint általános Utasításunk is mondja: „A népiskolai tanító elsősorban nevel, másodsorban oktat. Nevelésében és oktatásában is elsősorban a tanuló-ból indul ki, érzelmi és akarati életét fejleszti, érzékszerveinek és kezének ügyességét gyarapítja, hogy a társadalomnak hasznos polgárt neveljen.” (p. 20.)

2. Az elemi iskolák után még leginkább a polgári iskolák tükrözik az élet szolgálatát. A polgári iskolák ugyanis „általános műveltséget és gyakorlati képzést” kívánnak nyújtani. (Utasítás p. 35.) Tanulói vagy közvetlenül gyakorlati pályákra mennek vagy megfelelő szakiskolába lépnek át. A polg. iskolák Tanterve és Utasítása ugyan régi, de az új szellemű tan- és módszertani könyvek légiója az életismeretek kincsesházát tárja elénk.

3. A gimnázium célkitűzésében világosan felismerhető három gondolatkör, és pedig: 1. a tanuló vallásos alapon álló és erkölcsi nevelése; 2. olyan általános műveltség közvetítése, amelynek közép-pontjában nemzeti művelődésünk áll; 3. gyakorlati cél pedig az egyetemi és más főiskolai tanulmányokra való előkészítés. „A gimnázium a nevelésben is megmarad ú. n. tudós iskolának s éppen ezzel készíti elő legjobban növendékeit a főiskolai tanulmányokra” (p. 28.). Ami azonban a gimnázium és a leánygimnázium Tantervéhez írt Általános Utasítások II. Nevelés, III. Oktatás c. fejezetek gyakorlati vonatkozásait illeti, meg kell állapítanunk, hogy azoknak mindegyik része az „életszolgálatot” tükrözi.

A liceumok alapjául szolgáló iskolák gyakorlatias irányú működését csak általánosságban érintettem. A liceumok szaktanárainak egyéni munkája az lehet, hogy mindenikünk a saját szaktárgyából külön-külön pontosan megállapítja, hogy a vonatkozó tantervek és azok utasításai, továbbá ez iskolák tan- és vezérkönyvei szerint új növendékeink a mi tantárgyunkból milyen előzetes felkészültséget, életismeretet hoznak, helyesebben hoztak magukkal.

III. Csak az előzmények, az alapok, valamint a régi tanítóképző-

intézeti Tanterv és Utasítás apró részletekre is kiterjedő ismeretének a birtokában kezdhethük meg eredményesen a líceumok tantervi anyagának elmélyedő vizsgálatát s nevelő-oktatásunknak a gyakorlatiasság szellemében való átrendezését.

a) Előzetesen is hangsúlyozom, hogy egész évi munkamenetünknek gyakorlati irányú és pedagógiai színezetű középiskolai jellegét kell tükröznie. Ha az életre és hivatásra nevelés szempontjait kellőleg nem értékeljük, oktató-nevelő ténykedésünk során nem juttatjuk kellőleg kifejezésre, munkánk célt tévesztett lesz. S a gimnáziumi vagy a régi tanítóképzői oktatásrendhez való túlságos hasonlósága alapján szinte kérdezhetnők, hogy van-e a líceumnak létjogosultsága? Van!

Kérdés azonban, hogy mi, a realizálások munkásai, hogyan juttassuk el tanítványainkat a fenti célokhoz, hogyan alakítsuk önmagunkat az életszolgálat hivatott küldötteivé? Nagyon helyesen írja a magyar tanügyi politika vezére, hogy „pedagógiai újításokat nem lehet parancsszóval és eredményesen életbe léptetni”. (M. T. 1934. p. 211.) A tanítóképző-intézetek munkásaiban ugyan már a múltban is megvolt a gyakorlatiasság gondolata. Bizonyosságul csak azt említem, hogy a *Magyar Tanítóképző* hasábjain az egyes tantárgyak tanításával kapcsolatosan megjelent didaktikai tanulmányok mindegyike is külön-külön pontban foglalkozott az életre nevelés problémájával. (Mit tanítson a szaktanár... M. T. 1932-től.) De ezen felül minden szaktárgy tanításában törekedtek kidomborítani a képzők munkásai az életszolgálatot.

b) A líceum gyakorlatiassága azonban más, mint volt a régi tanítóképzőé. A régi rendelkezések szavai szerint „olyan elméleti vagy gyakorlati tárgynak, amely nem a tanítóképzést, hanem más iskola-típusok felé való közzelődést, vagy csak hasznossági érdekeket szolgál, a tanítóképző-intézet tantervében helye nincsen”. (L. Tanterv p. 7.) A mi új utunk pedig: középiskolává való átalakulás az életre nevelés vezérmotívumával! A líceum e gyakorlati irányú célkitűzéséből következik az egyes tantárgyak belső szerkezetének, a tanítandó egységek egymáshoz való viszonyának a megváltozása is.

1. A tanítási egységek egymáshoz való viszonyában, ugyanazon tantárgy külső keretein belül, eltolódások állanak elő és pedig: némely részlet eddig elfoglalt helye megkisebbedik, benne rostálásokat kell eszközölnünk, más részleteket viszont bővített keretek között tárgyalunk, amint azt a gyakorlati életre való nevelés elve követeli.¹ A belső szerkezetnek, a tanítandó egységeknek eme eltolódása természetesen fenn áll még akkor is, ha a régi képzőintézeti és az új líceumi tanterv anyagában, ennek szűszavúsága folytán, az nem is tükröződhet eléggé. Az étellel kapcsolatos gyakorlati vonatkozású egységek tárgyalására több, a kevésbé hasznosítható ismeretegységek tárgyalására viszont, a líceum követelménye szerint, kevesebb időt fordítunk. Kettős gondolat vezessen bennünket: a hasznosság elve

¹ Kerecsényi D.: *A gimnáziumi új magyar tanterv elvi háttére.*

és az ismeretanyag lélekformáló ereje. Mivel pedig az életben, a valóságban „tantárgy” nincsen, ennek természetszerű következménye, hogy az összes iskolatípusaink közül a líceumnak kell szokványos tantárgyainkat felszabadítani az „önmagáért valóságból, az életfeletti rideg elvontságból”. A líceum tanárai antropocentrikus szemszögből vizsgálják az átadandó műveltségi anyagot s annak minden részletében a haladó nemzeti élet berendezésének megfelelően a népi közönség gondolatát, helyesebben annak szolgálatát léptetik előtérbe. Ezt tette bizonyos mértékig a tanítóképző is, de most ez még felfokozottabban feladatunk.

Ne féljünk a módosításoktól! A tanterv csak keret. Hajlékony, rugalmas s ilyennek is kell lennie. Csakis úgy érvényesülhet a nevelői lélek teremtő ereje, ha az egyéni elgondolásoknak, okos kezdeményezéseknek a megvalósítására lehetőséget ad.

A líceumban közvetített műveltség gyakorlatias iránya nem jelenti a „magasabbrendű értelmi nevelés hiányát”. Általános Utasításunk szerint a gimnáziummal azonos értelemben kell tanulóit szellemi tekintetben képessé tenni az elméleti összefüggések meglátásra, a törvények és okozati kapcsolatok felismerésére, a tények pontos megfigyelésére és helyes megítélésére s el kell látnia őket mindazokkal az általános, maradandó értékű szellemi javakkal, amelyek egyedül adják meg a fordulatokban s megpróbáltatásokban gazdag emberi élet minden adottságában a biztos eligazodást. A gimnáziumtól, elgondolásom szerint, e téren tehát csak abban különbözhethünk, hogy míg az mint elméleti irányú iskola, a szellemi értékek kibontakoztatása céljából felhasználja az életben kevésbé vagy egyáltalán nem is hasznosíthat ismeretanyagot is, fő a formális cél, — addig mi az elmecsiszolás munkáját, az ok és okozat közötti összefüggések megálltatását, szinte minden körülmény között a gyakorlati élet szempontjából is hasznos és értékesíthető ismeretanyagon végezzük el. Amint a népiskola az életből vett anyagon fejleszti a lelkierőket úgy nekünk is azt kell tennünk. A népiskola s a tanítóképző-akadémia érdeke is kívánja ezt!

A gyakorlatiasság tehát iskolánknak módszeres többlete, melyen keresztül a tanuló megkapja az új ismereteknek közvetlenül az élet szempontjából való értékelését. Ez azonban nehéz munka, nagy feladat.

2. A líceumok testvér-intézetei, a gazdasági, kereskedelmi és ipari középiskolák határozott pályákra képesítenek, így a szakszerűség szűkebb keretei között jártabb utakon nevelnek életre. Ami ismeretet adnak, az szinte mind hasznos. Hozzájuk viszonyítva mi sokkal nagyobb területeken munkáljuk az életet, sokkal heterogénebb célokat szolgálunk. Mi olyan irányú felkészültséget tartozunk adni tanítványainknak, hogy azt a jegyző, a tanító, postás és vasutas, gazdatiszt és telekkönyvvezető, adóhivatalnok és számvevőügyi tisztviselő stb., valamint a különféle főiskolák hallgatói egyaránt hasznosíthassák.

Nehéz ezek után rámutatni arra, hogy mi legyen ez a közvetlenül

alkalmazható ismeretanyag? Miként neveljünk gyakorlatias észjárásra, mi módon éreztessük meg az élet kérdéseit? Milyen módon adjunk tanítványainknak olyan „általános műveltséget és olyan gyakorlati gondolkodást”, hogy annak „birtokában a hivatalnoki élet-pályák egész sorában” eredménnyel kísérelhessék meg jövőjük meg-alapozását?

E kérdések mindegyike a megoldatlan problémák végtelen sorát hordja magában.

IV. *A gyakorlatias irányú működés megvalósítása.* Feladatunk betöltése, nevelőoktatásunkban a gyakorlatiasság gondolatának elmélyítése csakis tervszerű munkával lehetséges. A vallásos, erkölcsös, hazafias, állampolgári, társadalmi, valamint az esztétikai és értelmi nevelésünk minden mozzanatának magán kell viselnie a gyakorlatiasságot. De továbbmenőleg feltétlenül kívánatos, hogy tanmeneteink és óravázlataink, valamint az egyes tanítási óráinknak módszeres felépítése és összes líceumi tankönyveink is célszerűen és tudatosan az életszolgálatot tükrözzék.

a) *Tanmenet.* Az általános utasítás szerint a tanmenetnek a tantervvel való vonatkozásban az a feladata, hogy a megszokott tanítási anyagot módszeres egységekre bontsa, továbbá hogy megállapítsa ezeknek az egységeknek természetes sorrendjét és legcélszerűbb elrendezését. „A tanmenet az ellenőrző közegekkel szemben igazolja a tanár didaktikai elgondolását és fordítva, a tanárral szemben lehetővé teszi az ellenőrző közegeknek, hogy meggyőződjenek a tanterv követelményeinek végrehajtásáról. A tanmenettel tesz bizonyosságot a tanár arról, hogy kellő áttekintése van az egész tárgyon és világosan látja az egyes tárgykörök tudományos jelentőségét, gyakorlati fontosságát.”² A líceumok tanmeneteiben természetesen ez utóbbi szempontnak előkelő helye van. Irányítja a tantervi anyag módszeres egységekre bontását is. Igaz ugyan, hogy a tanmenet csak naptár, amelyben „a tanév elejétől végéig hétről-hétre megállapítottuk, hogy hány óránk lesz” s címszavakkal jelöltük ez órák módszeres egységeit; most azonban kívánatosnak tartanám, hogy az utalások rovatában külön-külön tüntessük fel minden nagyobb tanítási egységgel kapcsolatban azokat a gyakorlati vonatkozásokat, melyek a líceum sajátos jellegét megadják. Tanmeneteinknek ilyen gyakorlatias irányú átdolgozása részleteiben a következő lehetne:

1. Először figyelembe kell vennünk a középiskolai tanmenetek elkészítésekor kijelölt feladatokat. Ezek: a) a rendelkezésre álló tanítási idő megállapítása; b) az így megállapított idő felosztása az új anyag és az ismétlés között; c) az anyag egymásutánjának megállapítása; d) az egyes tárgykörökre fordítható idő kijelölése; e) a többi tárggyal való kapcsolat megvalósítása; f) az ismétlés módjának megállapítása.³

2. A líceum gyakorlatias irányú módszeres többlete azonban

² Gimn. Ált. Utasítás. 116. l.

³ Gimn. Ált. Utasítás 116. l.

még többet kíván, ez pedig az, hogy szaktárgyaink körében a tanítandó tantervi anyagnak időbeli megfelelő tagolása után az egyes módszeres egységeket sorjában gondoljuk át és mindenütt állapítjuk meg, hogy a tananyag mely részletei nevelnek gyakorlati életre, tartalmaznak közvetlenül az élet útján hasznosítható ismereteket, továbbá, hogy a megismert igazságoknak, jelenségeknek, tényeknek a mindennapi életben is alkalmazható minő vonatkozásai vannak. Állapítsuk meg továbbá, hogy a tananyagnak mely részletei alkalmasak „... a gyakorlati érzék, a nemes értelemben vett élelmesség, a sokoldalúság fejlesztésére, a munka-, a cselekvési, alkotási vágy, a kezdeményezési kedv, az ötletesség, leleményesség felébresztésére, erősítésére, a munka megszerettetésére, az isteni gondviselésbe vetett hit megerősítésére, a nemzet életerejében való bizalom ápolására, vagy a cselekvő hazaszeretet nemes érzelmének elmélyítésére. A fenti életre nevelő célkitűzések értékesek, hasznosak a leendő hivataltalnok számára, de magukban hordják ama gondolatok szolgálatát is, amelyek a falu sorsának jövőndő irányítóját gyakorlatias észjárásra, az élet kérdéseinek ügyes megéreztetésére nevelik. E megállapításainkat, hogy azok maradandók legyenek, kívánatos volna rövid vázlatzavak formájában tanmeneteink Utalások c. rovatában is feltüntetni. Ezek csak emlékeztető szavak, melyek óravázlatkészítő munkánkban e „gyakorlati vonatkozások” részletes kidolgozására figyelmeztetnek.

b) *Módszeres értekezleteink.* Kívánatos volna, hogy az így elkészített tanmeneteket a liceum módszeres értekezletén ebből a szempontból is beszéljük meg. Szükség van ez utóbbira azért is, mert a rokon tárgyak tanárainak tanácsai, újabb meglátásai révén tisztábban áll előtünk tantárgyunk gyakorlati, életre nevelő vonatkozása és azok koncentrációs lehetősége.

c) *A liceumok módszertani irodalma.* Hasznos volna majdan e munkálatok eredményeit nagyobb pedagógiai tanulmány formájában is közzétenni. Úgyhiszem a tanítóképzők tanárai közül többen is örömmel vállalkoznának arra, hogy az összesített táblázatok adatainak segítségével szaktárgyaik gyakorlati életre előkészítő s mégis középiskolai jellegű, középiskolai vonatkozású műveltséganyagát önálló tanulmány alakjában is összeállítsák. A liceum gyakorlati irányú és pedagógiai színezetű működésének elmélyítésére tanulmány-sorozatot indíthatnánk meg folyóiratunk hasábjain, éppen úgy mint azt tettük volt: „A szaktárgyak módszere a tanítóképző-intézetekben” cím alatt. Egyesületünk elnökének, *Padányi-Frank* Antalnak javaslatára megindítandó pedagógiai könyvsorozatunkban is méltó helyet foglalna el *A liceum gyakorlati irányú működése, annak módja és eszközei* c. munka. E tanulmányt, az iskolai életben hasznosítható ismereteknek a kincsházát, nemcsak a liceumok, de egyéb iskolák tanítói és tanárai is értékesíthetnék nemzetnevelő törekvéseikben. A középiskolai tanárok módszertani könyvsorozatát a közokt. minisztérium államsegéllyel támogatja. Talán mi is remélhetnők tanügyi

kormányzatunktól annak a tanulmánynak pártoló kiadását, mely a mi iskolánk nevelő-oktató munkájának jobbítását szolgálja.

Az ilyen irányú törekvések hasznos voltát az élet is igazolja. Intézetünk tanári testülete a népiskolára vonatkozó gyakorlatiassági rendelet⁴ megjelenése után több módszeres értekezleten foglalkozott e kérdéssel, majd munkásságának eredményét *A népiskola gyakorlatias irányú működése, annak módja és eszközei* c. tanulmányban tette közzé. Benne az elméleti alapvetések megadása után tantárgyanként ismertettük a gyakorlatias irányú működés módjait és eszközeit. A tanítóság nagy örömmel fogadta e szerény könyvecskét, mert nagyban megkönnyítette számukra a tanmenetek gyakorlati jellegű átdolgozását s óravázlataiknak elkészítését. Amint a népiskola gyakorlati működésére vonatkozó könyvecske első kiadása rövid idő alatt elfogyott, úgy mi is remélhetnők, hogy a líceumok hasonló vezérkönyve ugyancsak nagy érdeklődést keltene. Megszűnethetnők vele a bizonytalanságot, a sötétben való tapogatózást, új munkánk kezdeti nehézségeit s a kétkedő, az újításokkal szemben tartózkodó tanártársainkat segítségével a reformok értékéről, „az új stílus” szükségességéről győzhetnők meg. Ez lehetne Tanterv és Utasításunk megjelenése után a líceumi pedagógia kidolgozásának első lépcsője. Benne rámutathatnánk arra, hogy nem kell félni a gyakorlatiasság gondolatától. A munkatáborok, a kereskedelmi, ipari s más pályákra való átképzések századában kötelességünk, hogy tanítványainkban a gyakorlati érzéket, a csörtetéstől mentes élelmességet és a mindennapi életben szükséges sokoldalúságot minél jobban fejlesszük. „Ez a gyakorlati szempont nincsen ellentétben az ideálistáskussal, sőt akkor vagyunk igazán ideálisták, ha az élet adta gyakorlati kérdéseket az eszmények szellemében oldjuk meg.” (Padányi-Frank A.) Az erények cselekedtetésével is a gyakorlatiasság útjait járjuk.

d) *Óravázlat.* Módszeres egységenként végzett munkánk tervszerű felépítését óravázlataink tükrözik. Itt és ezen is tüntessük fel minden alkalommal a nevelői célok mellett a gyakorlati vonatkozásokat. Csakis ezen óráról-órára készítenő vázlatokra való bevezetésekön keresztül neveljük, képezzük át önmagunkat az ismeretkövetítés gyakorlatias, új színezetére. Ha valóban gyakorlatiasak akarunk lenni, neveljünk úgy, hogy tanítványaink lehetőleg minden líceumi oktató-nevelő óránk után érezzék, tisztán és világosan lássák, hogy a szerzett új ismeretekből a maguk jövőendő életében mit, mennyit és hogyan hasznosíthatnak.

e) *A tanítási órák módszeres felépítése.* Tanítási óráink felépítésében, közelebről a számonkéréskor, az új anyag feldolgozásának és az összefoglalásnak munkájában is mindig éreztessük meg az ismereteknek közvetlenül az élet szempontjából való értékelését. Ha pl. a líceumi növendék azt látja, hogy tanára a számonkéréskor is „az élet talaján mozog”, néki az ilyen gyakorlatias ismeretanyagról

⁴ VKM. 59.076—1932. VIII. d. sz.

is számot kell adnia, akkor ő maga is nyitott szemmel figyeli az életet, évek során ez szinte szokásává válik és végül is értékes marandó tulajdonsággá rögzítődik. Az új anyag feldolgozása a liceumokban éppúgy, mint egyéb középiskoláinkban, háromféle módon történhet: közléssel, rávezetéssel avagy a tanulók öntevékenységen alapuló eljárással. A liceumok oktató-nevelő munkájában a legtágabb teret kell adni az öntevékenység elvének, mert ez tanulóinkat az egyéni érvényesülés útjaira viszi. Az élet reális küzdelmeiben pedig erre égetően szükség van. A liceum hivatásokra nevel. Mivel pedig az életben a boldogulást az alkotások útjain találhatjuk meg, a liceumok tanárainak minden módszeres egység anyagában az alkotó, a cselekvőképes, a produktív ember nevelésének a módjait kell megtalálniuk. Az élet egyszerűbb munkásainak nem annyira fogalmi tudásra, mint inkább cselekvőképességre és munkaszeretetre van szükségük. Tanítványainkat önálló, magálában járó emberré a cselekvés iskolája neveli. A mi munkaiskolánk azonban árnyalataiban különbözik a gimnáziumtól. Míg az elméleti irányú iskolák a munkáltatáshoz felhasználják a kimondottan elméleti jellegű ismeretanyagot is, mert fő az alaki cél, addig mi a cselekvő szellemű feldolgoztatást is lehetőleg az élet szempontjából hasznos és értékes anyagon végezzük el. A tanulók öntevékenységen alapuló tanítási eljárás nevelő értékében felülmúlja a közlő vagy rávezető tanalakokat. Alapvető módszertani elv, hogy nem lehet és nem is szabad egyik eljárás kizárólagos alkalmazása érdekében kardoskodni. Az egyes anyagrészek természetétől függően kell megválasztanunk a feldolgozás módját is. Ahol csak lehet, a tanulók öntevékenységeinek kell teret biztosítani, de vannak olyan részletek, amelyeket eredményesebben dolgozhatunk fel rávezetéssel és olyanok is vannak, amelyeket közlő alakban célszerű tanítani.⁵

Tanulóink által az életből hozott tapasztalatokat, élményeket liceumainkban különösen értékesíteni tartozunk. Szemléltetési és kísérletezési eszközeink legyenek minél egyszerűbbek, a köznapi élethez minél közelebb állók. Szaktárgyaikkal kapcsolatosan készítsünk ú. n. környezetnaplót vagy esetleg hibajegyzéket és ebbe alkalomadtán mindig vezessük be a lakóhelyünkön divó helytelen eljárásokat, szokásokat, babonákat, kuruzslásmódokat, stb. Lakóhelyünk állapotrajzát mutató naplónak adatait több szaktárgynak a keretében is értékesíthetjük. Mi intézetünk tanári szobájában helyeztünk el egy ilyen naplót, szakcsoportonként vezetjük be esetenként a vonatkozó adatokat. Értéke nemcsak az egyes órákon való felhasználhatóságban van, de abban is, hogy vele tanítványaink figyelmét lakóhelyeik problémáira hívjuk fel. Az órák módszeres felépítésével kapcsolatosan még azt kívánom megemlíteni, hogy az ismétlések, valamint az összefoglaló áttekintések keretei között is mindig legyen életet szolgáló, gyakorlatias szempontok.

f) *Tankönyv.* Fontos szerepe van oktató-nevelő munkánkban

⁵ Gimn. Ált. Utasítás. 150. 1.

tankönyveinknek is. Rendkívül fontos, hogy gyakorlati irányú líceumaink könyvei valóban tükrözzék az életszolgálatot. Ha a gyakorlatiasságra a készülő tankönyveinkben is rámutatunk, úgy az aggodalmaskodó társadalmat is megnyugtathatjuk arról, hogy a líceum valóban szemmel tartja az élet követelményeit.

g) *Ifjúsági egyesületek.* Az életszolgálat minden lehetőségét a hivatalos iskolai órákon túlmenőleg is keresnünk kell. Így ifjúságunk öntevékenységének nagy gyakorló terein is kell, hogy kivirágozzék a gyakorlatiasság értékének gondolata. Az ifjúsági önképzőkörök, a líceumi cserkészcsapatok, a különféle hitbuzgalmi egyesületek, az Ifjúsági Vöröskereszt stb. adjanak munkatervükben előkelő helyet a népiség és a magyarcélúság szolgálatának. A líceum művelődéspolitikai célkitűzésének ez a legtermészetesebb tartozéka. Foglalkozzunk az önképzőkörök a magyar nép, a magyar falu életével.

Élesszük az önképzőkörökön is tanítványaink praktikus érzékét. Ügyeljünk arra, hogy ott ne pusztá, üres szólamok hangozzanak el! Arra, hogy miként válhat a szó tétté, egy-két példával mutatok rá. Önképzőkörünkön Oroszi István V. é. növ. egyik alkalommal előadást tartott arról, hogy ő hogyan és mi módon kívánja majdan szolgálni falujának életét. Elmondotta, hogy fog hozzá szabad idejében baromfi-telep létesítéséhez. Az önképzőkörön jelenlevő igazgató rámutatott arra, hogy a célkitűzések annál értékesebbek, minél közelebb van megvalósításuk a jelenhez. „Ez mind szép, amit ön elmondott, azonban még nagyobb értéknek látnók azt, ha már most monkához fogna!” És Oroszi I. néhány lelkes barátjával csirkekel-tető-gépet készített s az első 100 csirkét maga nevelte fel. Kőkényesi J. V. é. növ. ilyenféle indítékok hatása alatt elment nyáron a gödöllői méhészeti és baromfitenyésztési tanfolyamra és ma ő mutatja be barátainak a méhes kezelést és érteti meg a baromfitelep legszakszerűbb kezelését. Ilyenféle gondolatok sorának kell gyökeret verni a líceumok önképzőköreire. Nem azt mondom, mind ilyeneknek, de ilyen gondolatok is öltsenek ott testet. Ennek a lelkiületnek a szerény hivatalnoki életpályák egész során látjuk az értékeit, tesszük vele könnyebbé az életet.

h) *Tanári önművelés.* Amint kívánatos, hogy líceumaink ifjúságának önképzőkörei is az élethivatásokra való előkészülést hirdessék s a helyesen értelmezett munkaétosz és munkaetika otthonai legyenek, úgy kell, hogy a tanári önművelés és továbbképzés is minden részletében az élet talaján mozogjon.

Az eddig elmondottakban elemeztük a szak- és általános nevelés egymással való kapcsolatát, az iskolai ismeretanyag és az élet reális szükségleteinek viszonyát a népiskolában, a polgári iskolában, a gimnáziumokban. Rámutattunk arra, hogy a gyakorlatiasság uralja a tantárgyak szerkezetét s az a líceumok módszeres többlete. Ennek pedig elengedhetetlen feltétele, hogy már líceumi tanmeneteinket is a gyakorlatiasság szellemében állítsuk össze, módszeres értekezleteinken az életszolgálat szempontjából azokat részleteiben is vitassuk meg, hívjuk életre a líceumok módszertani irodalmát, óravázla-

taink írásakor, egyes óráink módszeres felépítésében tükröztessük a gyakorlatiasságot. Tankönyveink is életszerűek legyenek. Az ifj. egyesületekben s a tanári önművelés útjain is érvényesítsük az életszolgálat elvét.

Szemes Gábor.

A biológiai ismeretek tanéveleji vizsgálata.

A biológiai oktatásnál rendkívül nagy jelentőségű az az élményismereti anyag, amit a tanuló az iskolába magával hoz. Talán egyik ismeretkörben sem rendelkezik a tanuló annyi spontán ismeretanyaggal, mint éppen a biológiában. Ez az anyag különösen a vidéki, falusi környezetben felnőtt tanulóknál gazdag. Ez az ismeretanyag élményeken, cselekvéseken keresztül válik a tanuló sajátjává, nem tudatos, rendszerezett valami. A tanuló a legtöbb esetben nem is ad neki értelmezést, hanem az élményekkel összeforva olyan globális egységben él a tanuló lelkében, mely egységben inkább a tevékenységi, funkcionális vonatkozások uralkodnak. Ennek a spontán élményismereti készletnek felhasználása biológiai oktatásunknak mindenképpen hasznára válhatik és tudatosítása, értelmezése is célunk kell, hogy legyen.

A fenti gondolatmenet továbbvezetéseként szükségesnek látszik ezt az élményismereti anyagot biológiai oktatásunk megindulásakor valamilyen pszichotechnikai módszer segítségével feltárni. De fel kell tárnunk ezen kívül, legalább főbb vonásaiban, általában a biológiai gondolkodás fejlettségi fokát és a lényegre vonatkozó (nem számzerű) legfontosabb eddigi tárgyi ismereteket is.

Különösen fontos ilyen vizsgálatok elvégzése éppen a líceumban és tanítóképző-intézetben, ahová rendszerint a legkülönbözőbb megelőző környezetből, nagyobb területről és különböző típusú iskolából toborzódnak össze a tanulók ugyanegy osztályba, tehát hiányzik mind a megelőző iskolai hatások, mind pedig a környezet okozta hatások egysége. Feltétlenül ki kell derítenünk tehát, hogy mi az az élményismereti, biológiai gondolkodásbeli és részben tárgyi tudásra vonatkozó keret, melyben biológiai oktatásunkat egységes gondolatvezetéssel elindíthatjuk és amelyben oktatásunk folyamán hivatkozásainkkal mozoghatunk.

Legfontosabbnak az élményismeretek feltárását kell tartanunk.¹ Az élményismeretekhez mindig az „én” sajátos tendenciaállománya által elindított aktív lelki vagy testi tevékenység kapcsolódik és az így az „én”-hez a legszorosabban hozzátartozik. Az élményismereti készletet áttekintve (különböző vizsgálatokkal mintegy leltározva), abból sok irányban vonhatunk le következtetéseket.

¹ V. ö. Uherkovich Gábor: *Természetmegismerés-szülőföldmegismerés. Nevelésügyi Szemle*, 1939. 4. sz. 168. lap.

Többféle pszichotechnikai módszer áll rendelkezésünkre az ilyen vizsgálatok elvégzéséhez. Nem lehet most célunk ezeknek a módszereknek ismertetése, annál is inkább, mert ezekről már más helyen részletesebben megemlékeztem.² A gyakorlati szükség (időhiány) azt diktálja, hogy azokat a vizsgálatokat, melyeket a fent említett célok elérésére az iskolai év elején, oktatómunkánk elindítása előtt végzünk, a kérdőíves módszer (ankét) segítségével folytassuk le.

A következőkben két ilyen vizsgálatot ismertetek. A vizsgálatokat pápai I. osztályos líceumi taulókon és III. éves tanítónövendékeken végeztem a legelső növénytani, illetőleg állattani órán. A kérdőíveket név nélkül irattam meg, mert egyrészt nem az egyéni eredmény érdekelt, hanem a személytelen átlag, másrészt így véltem — ekkor, amikor még nem volt módomban megnyerni a tanulók bizalmát — őszinte, minden „magát szépítéstől” mentes feleletet kapni. A tanulóknak ezt a körülményt természetesen előre jeleztem és egyben figyelmeztettem őket, hogy teljesen őszintén feleljenek a kérdésekre. A kérdésekhez — ahol ez feltétlenül szükségesnek mutatkozott — egy-két magyarázó mondatot fűztem, de különben a kérdés feltevése után minden hozzáfűzés nélkül indítottam el a feleletek leírását.

Az I. osztályos líceumi tanulóknak feltett kérdések:

1. Mik a növénynek, mint élőlénynek legjellemzőbb tulajdonságai? (A vizsgált 24 tanuló közül teljesen kielégítő feleletet csak 3 adott, 12 felelet részben jó, 9 teljesen hibás volt.)

2. Mivel táplálkozik a növény? (10 jó felelet, 12 részben kielégítő, 2 teljesen rossz. A földből felvett vizet és a benne oldott sókat mindegyik megemlíti, a CO_2 -asszimilációját mindössze a 10 jó felelet.)

3. Milyen szervei vannak a növénynek és mi ezeknek a munkája? (A vizsgált tanulók legnagyobb része egészen világosan látja az itt adandó feleletet. 18 hibátlan felelet, 5 részben kielégítő és csak 1 rossz.)

4. Mi a kétlaki növény? (Csak 2 jó felelet, 5 részben kielégítő és 17 teljesen hibás!)

5. Mi az egylaki növény? (Csak 3 jó felelet, 1 részben jó és 20 teljesen hibás!)

6. Soroljon fel olyan kora tavasszal virágzó növényeket, melyeket tapasztalásból ismer. (A tanulók összesen 35 tavaszi virágzású növényt sorolnak fel, 1—1 tanuló átlagosan ötöt.)

7. Mi a különbség a csalán és az árvacsalán között? Emlékszik-e ezzel kapcsolatban valamire gyermekkorából? (19 tudja, 5 nem. Arra, hogy a csalánnal megcsípte magát és utána hólyagos lett a bőre, 12 emlékszik, de az árvacsalánnal való „ijesztgetést” egyik sem említi.)

² Kérdőíves és tesztvizsgálatok a biológiai oktatásban. Cselekvés Iskolája. VII. évfolyam. 7—8. szám.

8. Sorolja fel, hogy milyen mérget tartalmazó növényeket ismer. (Összesen 38-at sorolnak fel, 1—1 átlagosan ötöt.)

9. Milyen fenyőket ismer tapasztalásból? Neveik? (Csak egy tanuló nem ismer egy fenyőfajt sem. A luc-, boróka-, vörösfenyőt majd mindegyik tanuló felsorolja, kevesebben említik a jegegye-, ezüst-, fekete- és erdei fenyőt és egy tanuló említi csak a törpe-fenyőt.)

10. Mi a rét? (15 tanuló jó feleletet ad, 4 részben jót és csak 5 ad hibás feleletet.)

11. Mi a legelő? (14 ad jó feleletet, 3 részben jót és 7 hibásat.)

12. Milyen jegyei voltak természetrajzból eddigi tanulmányai folyamán?

A kérdések egy része (1., 2., 3.) az általános biológiai tájékozottságot akarja vizsgálni, néhány a lényegre vonatkozó tárgyi ismeret után kutat (4., 5., 8., 9., 10., 11.), de részben élményismereti keretbe állítva. Tisztán élményismeretekre vonatkozik a 6. és 7. kérdés. A vizsgálat eredménye azt mutatja, hogy az értelmezett tárgyi ismeretek közül főleg az élettani vonatkozásúak hiányosak. A gyakorlati vonatkozású 10. és 11. kérdésre sok a jó felelet, úgyszintén a 7. kérdésre. A 6. és 8. kérdésre adott feleletek azt mutatják, hogy kevés a tanulók florisztikai ismerete. A 12. kérdésre adott feleletek sok esetben nem adnak megnyugtató választ az előző iskolai biológiai tanulmányok helyes értékelése felől. Az összkép azt mutatja, hogy a tanulóknak van érzékük az élményismertek befogadására, de ezt eddigi iskolai tanulmányaik nem használták ki eléggé.

A III. éves tanítóképző-intézeti növendékeknek a következő kérdéseket tettem fel:

1. Miben különbözik az állat a növénytől? (A 29 tanuló közül 11-nek a felelete teljesen elfogadható, 14-é részben és csak 4 tanuló felelete egészen hibás. Legtöbben a helyváltoztatást, az „öntudatot”, az idegrendszer meglétét, továbbá a táplálkozásbeli alapvető különbségeket említik.)

2. Mik az állatok leglényegesebb életmegnyilvánulásai? (10 teljesen jó felelet, 10 részben jó és 9 hibás. Aránylag kevesen említik a növekedést és a szaporodást.)

3. Mivel lélekzenek az állatok? (7 jó felelet, 20 részben jó és 2 teljesen hibás. A bőrlégzést csak heten említik.)

4. Táplálkozásuk szerint milyen állatokat ismer? Példákat is mondjon. (8 jó, 19 részben jó és 2 rossz felelet. A mindenevő típust csak néhányan említik.)

5. Milyen halakat ismer tapasztalásból? (Összesen 18 halfajt sorolnak fel, átlagosan ötöt. Van olyan tanuló is, aki csak az aranyhalat ismeri. Ketten az ebihalat is idesorolják. Egy tanuló egyetlen halfajt sem ismer, általában azonban elég gazdag ismeretük van ezen a téren, így pl. van olyan tanuló is, aki 12 fajt sorol fel és a népies neveiket is megemlíti. L. ehhez még a 8. kérdést is.)

6. Milyen lepkéket ismer? (Összesen 13 fajt sorolnak fel, átlá-

gosan négyet. Az előbbihez viszonyítva, itt meglehetősen szegényes az ismeretkészletük.)

7. Milyen bogarakat ismer? (A kérdés elmondásánál néhány szóval emlékeztettem őket a „bogár” fogalmára. Összesen 21 bogárfajt sorolnak fel, átlagosan hatot. Ezeken kívül felsorolnak egyéb rovarokat is, összesen 20 fajt. A bogarak közé 13-an soroltak be tévesen egyéb rovarokat.)

8. Halászott, horgászott-e már és mit fogott? (Csak hat nem halászott, a többi horoggal, fenékhoroggal, kosárral, zsákkal, tapogatóval pontyot, keszeget, csíkot, „tűskést”, csukát, mennyhalat, sügért, compót, törpeharcsát, fehérhalat, márnát, naphalat fogott. Az itt adott feleletek általában gazdag élményismereti anyagról tesznek tanúságot.)

9. Látott-e szabadban özet? (Csak egy tanuló nem látott! A többi a Bakonyban, Vértesben stb., erdőben látott, sőt többen vadászatát is látták.)

10. Látott-e rókát szabadban? (Csak 9 tanuló nem látott, a többiek közül egyesek többször is láttak. Kettő lőtt is már, egy pedig csapóvassal fogott. Többen látták vadászatát vagy amint lyukból kiásták. Meglehetősen gazdag élményismereti anyagot tárt fel ez a kérdés is.)

Mit vár az állattan tanításától? (A feleletek legtöbbszöréből az világlik ki, hogy a tanulók elsősorban szemléltetésen és az élő állat megfigyelésén alapuló széleskörű faunisztikai ismeretekre szeretnének szert tenni, de majdnem ilyen sokan emlegetik az állatok belső szerveinek, szervezetének megismerését is boncolás útján. Minél kevesebb latin nevet és minél több gyakorlati vonatkozást akar megtanulni a többség és sokan vannak, akik hangsúlyozzák, hogy elsősorban hazánk állatvilága érdekli őket. Ha hozzávesszük még, hogy a tanulók jórésze az állatok életmódjával is szeretne megismerkedni és általában az állattannak, a biológiának megkedveltetését várja az órától, előttünk van az a program, amit a tanulók az állattani stúdiumokban a maguk elképzelése szerint követnének. Ezekben a kívánságokban — amelyeket természetesen nem tudtam itt teljes részletességgel ismertetni — sok a megszívlelendő és eszméltető mozzanat.)

Az itt kapott feleleteket az I. osztályos tanulók feleleteinek összképével összehasonlítva, megállapíthatjuk, hogy itt az általános eredmény sokkal kiegyensúlyozottabb, a jó és részben jó feleletek — mely utóbbiak is többnyire csak kevés hibás mozzanatot tartalmaznak — a hibás feleletekkel szemben teljes túlsúlyban vannak. Ez azt látszik igazolni, hogy a tanulók általános biológiai gondolkozása fejlődött az előző két tanév folyamán, mert hiszen a feltett kérdésekkel ez alatt a két év alatt nem foglalkoztak. Az élményismereteik is nagyobb általános gazdagságot látszanak mutatni, mert olyan korban vannak, amikor a fiatal lélek mindinkább a természet felé fordul.

A kérdőívek feleleteinek feldolgozása sok olyan részletbe enged bepillantást, amelyet egy ilyen rövid ismertetés keretében nem lehet

bemutatni, de azok a változatos, sokszínű feleletek, melyeket feltett kérdéseinkre kapunk és amelyek összességükben a vizsgált tanuló-csoport biológiai ismereteiről, ha vázlatos is, de jól áttekinthető képet nyújtanak, újra és újra meggyőznek bennünket arról, hogy érdemes és pedagógia szempontból sokféleképpen hasznosítható az ilyen éveleji vizsgálatok elvégzésére. Természetes, hogy egyénenként elvégzett teszt-vizsgálatok még jobb támpontot adnának évi munkánk elindításához, de erre megfelelő tesztek és idő hiánya miatt nem gondolhatunk.

Minden pedagógus akkor, amikor előtte még ismeretlen tanuló-csoporttal kezd foglalkozni, úgy van, mint az úszó, aki ismeretlen mélységű vízbe ugrik fejest. Az éveleji vizsgálatok mérőőnjával legalább nagyjából felbecsülhetjük és lemérhetjük az előttünk lévő víz mélységét, megállapíthatjuk az ismeretterület horizontális kiterjedését és az illető tárgykörben szerzett élményismertek, valamint ebben a tárgykörben való gondolkodás fejlettségének vertikális méreteit.

Uherkovich Gábor.

AKIK ELEMENTEK.

Gömöri Sándor.

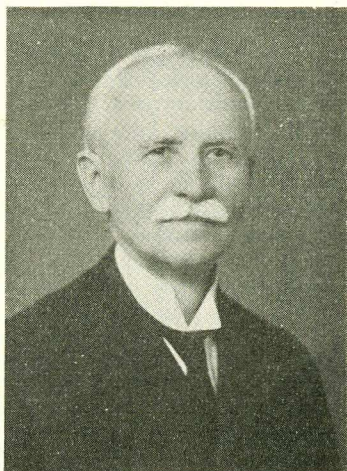
1860—1939.

Az Örök Titkok Kapuja ismét kinyílt. Egy suhanás... s a földi élet egy fáradt vándora átlépte az öröklét küszöbét, hogy új alakban folytassa a szellem halhatatlan életét. Gyarló, halandó, földi létünk nem bírja tovább kísérni az emberagy előtt felfedhetetlen, örök rejtélyt. Csak a hit és képzelet világa vezethet az Elköltözött nyomába...

Varázsoljuk közénk az emlékezés szellemszárnyain Gömöri Sándor alakját!

Húsz év távlatába kell visszaszállnia lelkemnek, hogy magam elé képzeljem az ő — akkor még fáradhatatlan, férfias alakját, a meglett kor töretlen erejét, lankadatlan munkakedvét és örökké alkotni vágyó, tervező lelkét. Érzem feladatomban nehézségét. Értékelnem kell egy tartalmas életet, amely hosszú küzdelemnek — személyes tapasztalatok alapján — csak 9 közös munkában eltöltött éve áll rendelkezésemre. S mégis megkísérlem rekonstruálni Gömöri Sándor életét, munkásságát.

Dobsina, 1860. május 9. — születésének időpontja. Szülői házában, a dolgozós polgári családban fejlődött ki lelkében a munka szeretete, s ébredett a vágy, amely szellemi pályára vezette.

A rozsnýói evangélikus gimnázium IV. osztályát 1874-ben jeles eredménnyel végezve, az iglói m. kir. állami tanítóképző-intézet növénkéke lesz, majd az akkor hároméves képzés befejeztével kitűnő tanítói oklevéllel bizonyította ifjúi lelke értékeit.

Érezte, hogy e képzés kerete az ő számára szűk, s olvasni, tanulni vágyó lelkének bőséges alkalmat nyújtottak az 1877. július 1-től 1880. június 30-áig eltelt nevelői évek. Az Igló közvetlen közelében levő Márkusfalván, a Mária Terézia vendéglátására emelt barokkastély könyvtárszobájában elégíthette ki tudásszomját, mint a Máriássy-család nevelője. E 3 év munkája és olvasmányai sarkallták őt szélesebb látómezők felé és sok osztálytársát fölülmúló alapképzettséggel folytatta a budai Paedagogiumban tanulmányait, amelyeket jeles eredménnyel fejezett be.

Ilyen előkészülés után polg. isk. tanítói oklevéllel tér vissza az iglói tanítóképző-intézetbe 1882-ben, mint segédtanár. 5 év múlva lett rendes tanár. 1891-ben 3 hónapos tanulmányútra ment Ausztriába és Németországba. Útjának célja a népoktatás tanulmányozása volt. E tárgyú érdeklődésének, széleskörű megfigyeléseinek eredményét a Magyar Tanítóképző 1892. évfolyamában tette közzé.

1893 augusztusában saját kérelmére a temesvári, majd 1900-ban a kolozsvári állami tanítóképzőhöz helyezték át. Temesvárott a Tanári Kör munkás tagja volt. Kolozsvárott, a magyar művelődés második legnagyobb gócpontjában még több lehetőség nyílt számára újabb és behatóbb tanulmányok végzésére.

Gondos és lelkiismeretes tanári működésével magára vonta felettes hatóságának figyelmét. Dr. Axaméthy, akkori miniszteri tanácsos éppen ebben az időben válogatta ki azokat a tanárokat, akiket a jenai egyetem szűnidei tanfolyamára akart kiküldeni. E négy tanár egyike volt Gömöri Sándor. A minisztérium megítéslő bizalma újabb ösztönzést jelentett számára.

A pedagógiai gyakorlati tanári munkásság mellett sokat foglalkozott az elméleti pedagógiával is, s mint a német nyelv tökéletes ismerője, állandóan tanulmányozta a német pedagógiai irodalmat. — Örömmel fogadta tehát hivatalos kiküldetését Jenába, ahol személyesen ismerkedhetett meg a Herbart-féle pedagógiai irány főképviselőivel. Különösen Rein Vilmos előadásai kötötték le figyelmét. Rein a Herbart—Ziller-féle didaktika fejlődését ismertette. Ezekben az előadásaiban a formális fokozatokkal és a tanterv-elmélettel csak hézagosan foglalkozott, de Gömöri — mint idevonatkozó műve bevezetésében maga írja — ekkor kapott impulzust *A Herbart—Ziller—Rein-féle didaktikai elmélet és gyakorlat ismertetése* című műve megírására. Munkája 1902-ben jelent meg a *Néptanítók Könyvtárának* 13—14. kötete gyanánt. Ez a mű a Herbart—Ziller-féle pedagógiai elméletet akként tárgyalja, amint azt akkor Rein képviselte. Gömöri művét az elméleti részen kívül gyakorlati része teszi kiválóan értékesé.

Jenai tartózkodása alkalmával szabadságot kért és tanulmányutat tett Párizsba és Svájcba. Útjáról nemcsak hivatalos jelentést készített, hanem tanulmányokat tett közzé a Magyar Tanítóképző-ben és a Család és Iskola-ban.

A Magyar Paedagogia-ban 1899-ben jelent meg *Nevelés és művelődés*, 1905-ben pedig *Egyéni és társadalmi pedagógia* című dolgozata. Eddigi írói munkásságát még a következő, a Magyar Tanítóképző-ben megjelent cikkek, értekezések tüntetik föl. Mint e folyóiratnak évtizedeken át munkatársa, már a legelső évfolyamban, 1886-ban *A tanítóképzői magyar nyelvtanítás* címen ír. 1887-ben *Szokás és szoktatás*, majd *Pesta-*

lozzi Pedagógikájának alap gondolata című értekezését közli. — Különösen sokat foglalkoztatja a magyar nyelv kérdése: *Tantervünk és a magyar nyelv* (1888). 1891-ben ismét a tanítóképzői magyar nyelvtanítással foglalkozik 1894-i értekezése: *A nem-magyar ajkú népiskolák magyar nyelvi oktatása és Mik a magyar nyelv tanításának biztosítékai a nem-magyar ajkú iskolában?* — 1893-ban a történettanítás anyagának rendezéséről ír. — A német nyelv tanításáról szóló gondolatait 1897—98-ban közölte. — 1899-ben és 1900-ban jelent meg Willmann Ottó Didaktikájáról szóló értekezése. — 1897-ben tanítóképzésünk törvény útján való rendezését sürgeti. — 1898-ban általános tanulmányi ügyeket fejteget. — 1895-ben *A tanítóképzői oktatás-nevelés és az új törvényjavaslat* címen közli gondolatait. — 1901-ben a hazai tanítóképzés továbbfejlesztéséről elmélkedik. — 1899-ben a tanítóképző-intézeti tanárok képzésével foglalkozik. — 1902-ben a tanítóképző helyi tantervének és részletes feldolgozásának általános tervezetét ismerteti. — 1905-ben a tanítóképzők egységes felügyeleiről ír.

A minisztérium értékelve tudományos és kiváló tanári működését, 1906-ban Erdély metropolisából annak az intézetnek az élére állította, amelyben tanítói elhivatottságának megfelelő alapképzettségét szerezte. Lelkét most már nemcsak az ifjúkori ábrándok és tervezgetések kapcsolták Iglióhoz, a német megalapozású, magyar műveltségnek ehhez a jellegzetes szepesi városkájához, hanem az a kötelezettség is, amely igazgatói kinevezésével hárult reá: 1. az intézet kibővítésével és 2. intézete tanulmányi életének szakszempontból való elmélyítésével.

Első feladatának 1908-ban kellett megfelelnie. Ez igen mozgalmas és teljes férfienergiát próbára tevő esztendeje volt igazgatói működésének. Gömöri ezt a feladatot is elismerésreméltóan oldotta meg. Az épület szépségeit a tervező mérnök képzelete öntötte anyagba, Gömöri és tanártestülete pedig az új internátus benépesítésével az „Igliói diákok”-ban túlzottan megrajzolt diákéletet irányította helyes mederbe. Mire az épület elkészült, a testület gondosan megszerkesztette az új intézeti rendtartást, amely az ifjúságot az addigi könnyedebb künnlakó életből az internátusi élet fegyelmezettebb rendjébe vezette.

Az intézet belső, szellemi irányításában is lankadatlan volt.

A Herbert—Ziller—Rein-féle pedagógiai irány nyomdokain haladva, különösen behatónak tette a gyakorlati kiképzést. Már 1909-ben megvalósította intézetében, hogy egyszerre két teremben taníthassanak tanítványai, hogy így több alkalmuk lehessen a valóságos tanítói gyakorlatra. A gyakorlati kiképzés rendjét az 1910-es tantervnek megfelelően átdolgozta testületével, s a *Magyar Tanítóképző*ben 1913-ban közölte. Pontosan beállítatja tanáraival minden egyes szaktárgy népiskolai módszerének tanítását.

Javaslatokat készít a gyakorló iskolai tanítók kiképzésére. Terve: 3 éves kiképzés 3 nyári szünetben. Az első évben általános tanterv-ismerető tanfolyamban részesüljenek. Ezt folytassa a 2. évben egy szakirányú, gyakorlati rajz- és szlőjd-tanfolyam, amely a szemléltetés szolgáltatában állana. A 3. évben a pedagógiai elmélet és általános műveltség mélyítésére az újabb filozófiai, lélektani irányokról, erkölcsstani törekvésekről, szociológiai kérdésekről, a művészi nevelés újabb gondolatáramlatairól kapnának tájékoztatást; irodalmi, esztétikai és művészeti tárgyú előadásokon kívül kísérletekkel kapcsolatos természettudományi előadások részesei lennének.

Nemcsak elméletileg foglalkozik a magyar nyelv idegenajtné népiskolában való tanításának kérdésével, hanem önmaga a gyakorlóiskolai tanító és a képző tanártestülete jelenlétében tart ilyetárgyú tanfolyamot III. és IV. évfolyamú növendékeinek. Az ő irányítása alapján működő tanártestülete

20936

az 1910—11. évben megtartott mintatanításaiért a minisztérium külön elismerését nyerte el.

Didaktikai és metodikai munkássága mellett kedvelt stúdiuma volt a pszichológia. A *lelki élet ismertetése* című tankönyvével nemzedékeket nevelt. Nemcsak elméleti pszichológus volt, hanem az ifjú léleknek alapos ismerője is. Ebben rejtett a titka annak, hogy tanítványaira szuggesztív hatást tudott gyakorolni és ezzel biztosította az iglói tanítóképző ifjúságának fegyelmezett életét.

Így fejlesztette intézetét, s tanártestületével buzgó építője volt a szebb magyar jövőnek, amikor a világháború eseményei ezt a lendületes fejlődési folyamatot megakadályozták. Gömőri a háborús megrázkódtatások idején is oly határozottsággal teljesítette feladatát, hogy nemcsak intézete büszkeségére, hanem egész Igló város osztatlan örömére ő felsége, IV. Károly király 1917-ben a II. osztályú polgári érdemkeresztel tüntette ki.

Akkor még ő sem sejtette a nagy nemzeti tragédia bekövetkezését. A csonka haza tanítóképzőinek is sok háborús izgalmon kellett keresztülmenniük, de hogy minő lelki megrázkódtatással járt intézetének idegen államhatalom birtokába való átadása, azt csak azok érthetik meg teljesen, akik önmaguk is szenvedő osztályosai voltak ennek a megdöbbentően szomorú eseménynek. A tanártestület már az 1871-ben megnyílt intézet fennállása félszázados jubileumi előkészítéséről tárgyalt, amikor a nemzeti összeomlás bekövetkezett.

1918. december 16-án a védtelen Igló városa, a Szepesség gyöngye, a cseh katonaság birtokába jutott... 1919. március 15-ét pedig intézetünk már nem ünnepelhette meg, mert működését az új államhatalom az előző napon beszüntette...

Nem találok megfelelő szavakat az utolsó értekezletünk lelki tartalmának hű leírására...

S most Gömőrire várt a legszomorúbb kötelesség. Neki kellett közölnie tanítványainkkal — akik törhetetlen magyarságuknak annyi megkapó jelét adták — a feloszlató végzést. Majd leltár szerint kellett átadnia azt az intézetet, amely a magyar nemzeti szellem egyik leghűségesebb végvára volt, s a haza szolgálatára 47 év alatt 838 magyar tanítót nevelt. S midőn búcsút kellett vennie intézetétől, amelyben tanítói képesítését szerezte, amelynek 10 évig tanára, később 13 évig igazgatója volt, mérhetetlen fájdalom töltötte el lelkét; mert amely intézmény felvirágoztatására szentelte életét, nemzeti tragédiáinkkal az is porba hullott.

Mint tanártársainak, neki is el kellett hagynia működése kedves színhelyét. 1920-ban a budapesti kir. tanfelügyelőséghez kapott beosztást és a székesfővárosi községi népiskolák szakfelügyeletére megbízást. Ebben az új munkakörében működve, lépett az V. fizetési osztályba. 1922-ben vonult nyugalomba, de ez nem jelentett számára pihenést. Gondolatai iglói intézethez szállottak vissza és pontos feljegyzései alapján 1929-ben a Magyar Tanítóképző ö-ben közölte az iglói tanítóképző utolsó évének történetét és az intézet átadásának megrázó eseményeit.

Aztán csendes visszavonultságban töltötte életét, míg a magyar tanítóképzés súlyos veszteségére 1939. augusztus 7-én a nemzetnevelés gondolatától zsongó lelke befejezte földi pályafutását.

Ennyiben vázoltam Gömőri Sándor életének főbb mozzanatait. Pedig a lelkem többre vágynék. Szeretnék mélyen beletekinteni az ő lelkébe, mely oly elzárkózott, annyira titkolt volt. Csak ritkán mosolygó szeme valami rejtett bút takart, s szinte baráttalanul járta életútjait. Keveset társalgott az emberekkel, mintha csak a gondolatok, eszmék világában élt volna.

S ha közöttünk, tanárai között volt, mindannyiunknak éreznünk kellett az ő jellemének kiváltságos értékeit. Valóban igazgatói eszményként állott előttünk, aki mindannyiunktól pontos és lelkiismeretes kötelességteljesítést követelt, megértő szeretettel segített tanári hivatásunk gyakorlásában és tanítványainak igazán édesatyja volt. Puritán lelkének sugárzásaként minden vonatkozásban korrekt magatartást tanusított, s ez a magyarázata, hogy osztatlan becsülés, tisztelet övezte magányban élő alakját.

Hisszük és valljuk, hogy a lélek halhatatlan. S a halhatatlanság magasságából most neki látnia kell, hogy nem pazarolta hiába élte értékeit, mert eszméi, melyeket hirdetett, nemes érzelmei, melyeket táplált, tanítványai és tanártársai lelkén át örökké hatnak, s bennük élve, a tökéletesbülő lelkeken át munkálják a mindnyájunk által hón vágyott, szebb magyar jövőt.

Chobodiczky Alajos.

Szarka Lajos.

1875—1939.

Hegyes-völgyes szűkebb hazájából, Máramaroszigetről hozza magával a természet nagy szeretetét, mely mindenüvé elkísérte az államtisztviselőt jellemző életvándorútján.

Úgy látom magam előtt, amint az intézeti kert egy-egy virágánál, fájánál csendes szemlélődésben meg-megáll, gyönyörködik hosszan.

Jószívű, jólelkű ember volt, igazolta Petőfi szavait: „Ki a virágot szereti, rossz ember nem lehet”.

Polgári család gyermeke, aki a máramarosi áll. tanítóképző elvégzése után a budapesti Paedagógium magyar nyelv- és történet-tudományi szakcsoportjának a hallgatója.

1898 febr. 3-án megbízott s. tanárnak Székelykeresztúrra került az áll. tanítóképző-intézetbe, de már ugyanazon év szeptemberében Pápára helyeztetett át. 1899 júl. havában Zníováráljára helyezte át a minisztérium. Itt nősült meg, elvevén feleségül Dvorák Anni úrleányt. 1906 aug. havában áthelyeztetett a máramaroszigeti áll. tanítóképzőhöz, innét Modorba került 1909-ben az áll. tanítóképzőhöz igazgatói minőségben.

Az összeomlás után 1919 febr. 12-én kénytelen volt Modorból menekülni.

Végül ugyanazon év szept. 1-vel a bpesti I. ker. áll. tanítóképzőnél nyert beosztást, majd 1923 jan. 11-én kelt rendelettel a pápai áll. tanítóképző-intézetbe helyeztetett át igazgatói minőségben. Hosszú igazgatói szolgálatának minősítése céljából csak annyit kell megemlíteni: a felsőbbség munkájának értékeléséül az V. fizetési osztályba kinevezte.

Itt működött 1933 évi április hó 6-ig, amidőn nyugdíjba ment, úgy

gondolván, hogy már régebben megrendült egészsége. — a pihenés ideje alatt — helyreáll.

Csalódott. Kisebb-nagyobb megszakításokkal csak súlyosan beteg ember maradt mindvégig. Míg a nyugdíjas állapotban töltött hat és fél esztendő is gyöttrő emésztődés, önmegtagadás volt. Csak az Ő szívós, kemény testi és főleg lelki ereje tartotta fenn, más régen megroppant volna. Volt munkatársai, búcsúkívánsága, hogy tevékeny tavasz és nyár után még sokáig sugározza be életsugár, meleg őszi napsugár — mindnyájunk — kik vele dolgoztunk, őszinte sajnálatára — nem teljesedett be.

Mint ember csendes természetű, rokonszenves úri ember volt, mint hivatalnok pontos, lelkiismeretes, mint hivatalfőnök jóindulatú és tapintatos, mint nevelő-tanár atyai jóindulatú, mint barát hűséges.

Komolyan vette a mindenkori vezető feladatát: az ellentéteket elsímítani, rendet tarani és az intézet csendes munkáját biztosítani; innen van az, hogy az intézet az ő idejében minden vonatkozásban csendesebb éveket élt, amit a többség is dicsőítőleg elismert. Itteni működése a szegénység jegyében indult. Szomorú évek! Építeni kellett volna, de a csekély költség adomány nehéz feladat elé állította a vezetőt. Elég volt a meglevőt fenntartani és lehetőleg emelni az intézet színvonalát.

Csendes, lelkiismeretes munka folyt idejében; az intézet belbékéjét, a békés együttműködést az ő higgadt temperamentuma hatékonyan biztosította. Ahol lehetett simított az ellentéteken, takargatta a hibákat az összesség érdekében.

Szarka L. nem tartozott a sokat beszélő emberek, míg kevésbé a feltűnni vágyó hivatalfőnökök sorába. Szükszavú, tartózkodó, szinte zárkózott természetű volt. Soha ki nem tört — ha voltak is nehézségei — (és kinek nincsenek?) — halgatott és befelé emésztődött.

Hitbuzgó református, erős magyar volt, vallási kötelességeit komolyan vette, úgy hiszem mély vallásos érzülete acélozta meg fizikai és lelki erejét, a sok szenvedés eltűrésében, mert betegsége hosszú éveken áltai gyötörte.

A Gondviselés megadta neki az örömet, hogy megérje két fia elhelyeződését az életben.

Így, dolga végezetten — elment örök pihenőre. Budapesten a farkasréti temetőben temették el nov. hó 15-én.

A jó ember, buzgó tisztviselő, a magyar tanítóképzés lelkiismeretes munkása, a hűséges barát búsán rászolgált e néhány meleg búcsúszavunkra.

Aldás legyen emléken!

Kraft József.

EGYESÜLETI ÉLET.

Felhívás a tanító- és tanítónőképző-intézetek igazgatóihoz és igazgatónőjéhez. — Egyesületünk egyik érdemes tagtársa levelet intézett a főtítkárhoz, melyben részletesen kifejtette, hogy a tanítóképzés mai rendszerének fokozatos megszűnésével és a liceumi intézménnyel kapcsolatban a tanulmányi rendben olyan visszás helyzetek állottak elő, melyek megszüntetése és kiküszöbölése a tanárság egyetemességének kérdésévé kell, hogy váljanak. Ilyen visszás helyzetet teremtet a kétféle rendtartás a tanév kezdésének az idejével is. A tanítóképzőkben a rendtartásuk szerint szept. 4-én kezdődött a tanítás, a liceumokban szept. 8. vagy 9-e utáni első hétköz-

napon. A tanítóképzők legtöbbszörében tehát már javában folytak a tanítások, mikor a líceumokban javítóvizsgákat, alakuló értekezletet és beírásokat kellett végeznie ugyanannak a testületnek, nem is szólva arról, hogy kétszer kellett ünnepélyes évmegnyitót rendezni.

Eltérések vannak a szünetnapokban is. Így a líceumokban szünet van olyankor is, mikor nincsen a tanítóképzőkben. Így van ez október 31-én, hattal napján, február hó 1-én, hamvazó szerdán és pünkösd előtti szombat.

Fenti eltérések kiküszöbölésére a VKM. legutóbb elrendelte, hogy okt. 31-én és nov. 2-án az összes állami közép- és középfokú szakiskolákban szünet legyen. Az iskolák felsorolásában azonban nem szerepeltek a tanító- és tanítónőképzők. Így történni lehetett még, hogy egyes képzőkben ezeken a napokon is folytak a tanítások, a líceumi tagozatban pedig szünet volt. Helyesen mutatott rá tagtársunk arra, hogy anyagi szempontból is helyén lett volna a tanítóképzőknek is megadni a szünetet, mert a 4—5 napos szünet alatt az internátusból hazautazók révén a háztartásoknak ez jelentős megkönnyítést jelentett volna.

Kíváncsi lenne tehát tagtársunk és úgy hiszem mindnyájunk előtt is „valamiképpen közös nevezőre hozni az egy helyen működő, kétféle intézmény életét, vagy legalább ha alkalmoszerű rendeleteket bocsát ki a fölöttes hatóság, a képzőket ne mellőzze — mint a jelen esetben is, — hanem részesítse a többi középfokú iskolákkal hasonló elbánásban... és talán az Egyesület tehetne lépéseket az átmeneti időre szóló egyeztetésekre.”

Hogy a legutóbbi VKM-i rendelkezések alkalmával a tanító- és tanítónőképző-intézetek kimaradtak az intézetek felsorolásában, az valószínűleg csak sajnálatos véletlen lehetett, mert a rendelet szándéka nyilvánvalóan az volt, hogy ne csak a közép — de a középfokú szakiskolákban is a kérdéses napokon szünet legyen. Hogy a felsőbb hatóságoknak is erre vonatkozólag az a gondolata, mint a főtitkár megkereső tagtársé, az kitűnik abból, hogy a budapesti I. ker.-i tanítóképző-int. és líceum igazgatósága még a tanév elején felterjesztést intézett illetékes főigazgatóságához a kétféle intézet szünnapjainak az egyeztetése tárgyában.

A felterjesztésre a budapesti főigazgató 1111/1939—40. sz. a. október 18-án a következőképpen válaszolt: „A fenti tárgyban hivatalomhoz intézett előterjesztéséhez hozzájárulok és a líceumi rendtartás 86. §-ában előírt szünnapokat az egyöntetűség szempontjából a tanítóképző-intézetekre vonatkozólag is érvényesítem.”

Ezen főigazgatói határozatra való utalással összes tanító- és tanítónőképző-intézetünk a legrövidebb úton kieszközölhetik illetékes főigazgatóiknál a szünnapokra vonatkozó határozatokat és ezzel nemcsak a legfeltűnőbb visszás helyzet szűnik meg a kétféle iskolafajta tanulmányi rendjében, hanem egyesületünket is felmenthetjük az alól, hogy ebben az ügyben a legfelsőbb hatósághoz előterjesztést tegyen. Tagtársunknak azonban, ki erre a visszás helyzetre a főtitkár figyelmét felhívta, csak köszönettel tartozunk, mert így nyilvánosságra kerülhetett a budapesti főigazgatóság ezirányú bölcs határozata, melyet remélhetőleg minden nehézség nélkül követnek a többiek is, de csak akkor, ha tanító- és tanítónőképző-intézeteink igazgatói és igazgatónői az I. ker.-i áll. tanítóképző-intézet igazgatóságához hasonló előterjesztéssel élnek.

Mesterházy Jenő főtitkár.

Novemberi taggyűlés. — Jegyzőkönyv a T. I. T. O. Egyesületének a Szt. Orsolyarendi Szt. Angéla tanítónőképzőben 1939. nov. 20-án megtartott taggyűléséről. Jelen vannak *Padányi-Frank Antal* dr. elnökle mellett: *M. Reichlin-Meldeg* Immaculata főnöknő, *M. Varga Edit*a, *M. Vámosi*

Angéla, M. *Pickel* Cherubina dr., *Erner* Irma, *Fister* Adrienne, *Gayer* Melánia, M. *Findeis* Annuciata, *Kovács* Ilona, *Lányi* Anna, *Gerencsér* Júlia, M. *Einbeck* Agnes, M. *Szabados* Franciska, *Buday* Mária, *Schwarcz* Károly, *Árpássy* Gyula, *Ádám* Zsigmond, *Frigyes* Béla, dr. *Lux* Gyula, *Kádár* Ilona, *Gyurjác* András, *Erdélyi* Olga.

Elnök üdvözlő a megjelenteket s az ülést megnyitja.

Mesterházy Jenő főtítkár *Egykori vélemények az 50 éve megalakult egyesületünkről* címen tartott felolvasást. — A felolvasás után

dr. *Lux* Gyula köszönetet mondott az előadónak. Igazi lelki gyönyörűséggel hallgatta a megemlékezést. Mindannyian hallhattuk, hogy milyen lelkesedéssel indították útnak egyesületünket. Az előadás folyamán előtte állt egy másik, ugyanilyen lelkes ember, aki kiásta ezeket az emlékeket. Önzetlenül dolgozott a mai nehéz, gondokkal terhelt időkben azért, hogy mi okuljunk, hogy az első 50 év lelkesedéséből átültessen valamit a másik 50 év számára. Köszönet és hála illeti főtítkárunkat, hogy elénk hozta a mult egy darabját. Őt megihlették ezek az emlékek, s búvárkodásra ösztönözték; s már azért is hálával tartozik neki a jelen és jövő, hogy ezt az anyagot ily szépen összehozta. Ha a jövőben valaki vissza fog pillantani az egyesület multjára, munkája mennyivel könnyebb lesz, ha ilyen tanulmányra támaszkodhatik. Olyan munka ez, mint mikor valaki családj multját kutatja, s örömmel fedez fel benne szép, lelkes dolgokat, s feltárja őket családj jövője számára, mert ebben a multban erő rejlik. *Mesterházy* főtítkár ezzel a tanulmányával is bebizonyította, hogy vérbeli történész. Meglátszik írásán a szakember kezemunkája. Kéri őt, hogy megkezdett munkáját ne hagyja abba, ennek a rövid kezdeti képnek legyen folytatása is. Ha majd azt is hallhatjuk, olvashatjuk, megragad bennünket, s további munkásságra ösztönöz. Ezeknek a tanulmányoknak a megírására nincs is hivatottabb ember, mint a főtítkár.

Padányi-Frank Antal dr. örömmel állapítja meg, hogy ennél az előadásnál valóban beigazolódott a mondás: a történelem az élet tanítómestere. Szereti ezt a mondást, mert meggyőződése szerint akkor fogjuk fel helyesen a történelmet, ha tanulunk belőle a mára nézve. Ha a mult tanulmányozásából feladatok fakadnak a jelenre. Örömmel hallhattuk, hogy az akkori közoktatásügyi kormányzat szívesen fogadta az egyesület megalakulását. Ma is ugyanezzel a megértéssel kísérik munkáját, mert tudják, hogy nagy-jelentőségű ügy szolgálatáról van szó. Már akkor az iskolamesterek mestereinek nevezett bennünket az egyik államtitkár. De csak akkor vagyunk valóban az iskolamesterek mesterei, ha állandóan tovább képezzük magunkat. Egymástól is tanulhatunk, mint pl. ma is. Vagy pedig, mint ő maga, aki legutóbb előadást tartott magyarországi Szt. Erzsébetről, s ezzel az előadással kapcsolatban igen sokat tanult. Most olvasta el a legszebb Szt. Erzsébet-életrajzot. De legyen erkölcsi bátorságunk bevallani, hogy mi még most is és egymástól is tanulhatunk. Minden taggyűlés is annyit ér, amennyit utána hazavihetek magammal lelki kincsekben, vagy ami hasznosítható munkámban, amivel jobbá tehetem munkámat. A mai gyűlésről is vihetünk haza ilyen lelki kincset, amit a mult példáz előttünk: ez az eszme melletti makacs kitartás gondolata, mint azt Hetyeinél, egyesületünk alapítójánál láthattuk. Az eszme diadalt ül, ha a nehézségek nem tántorítanak el. Ő is meggyőződése szerint vallja, hogy pl. lelkiismeretvizsgálat kell. Mikor ezt meg akarta valósítani tanítványai között, nagy nehézségei támadtak. Nem hagyta eltántorítani magát, kitartott gondolata mellett, s ma már szépen megy a lelkiismeretvizsgálat intézetében. A nagy eszmék arra valók, hogy a földönkuszó embert fölemeljék. Vannak ma gondolatok, me-

lyeknek gyökerei a multban vannak. Ilyen pl. a gyermek gondolata. Hogyan gondozták ezt már a régi népiskolában? Meglepetéssel kell megállapítanunk, hogy mi mindent láttak már tisztán. Mi pedig nem vettünk át még sok mindent elődeinktől, amit ők már tisztán láttak. Ezért jó búvárkodni a multban. Megállapíthatjuk, hogy büszkéek lehetünk elődeinkre. A nevelés gondolatát sokra becsülték, többre, mint az utánuk egy-két évtizeddel következők. A tudományos képzés nagybecsülése közben egy időre kissé kiesett a pedagógus munkájának középpontjából a gyermek, az ifjúság. Tartsunk ki makacsul a mellett a gondolat mellett, hogy munkánk középpontjában a gyermek, az ifjúság áll, s minden tudomány annyit ér, amennyit nemes emberi módon nevel rajtuk. Akik egyesületünket alapították, közel állottak a gyermekhez. Egyesületünk szolgálta azt, amire elődeink gondoltak. Szellemi dolgok állottak akkor is a középpontban, ma is. Tárgyalták az anyagi ügyeket is, de nem kizárólag ezt, hanem a népnevelést szolgálták. Ehhez hű maradt az egyesület. Az előadások tárgya is ehhez a gondolathoz igazodik. Így került be a tantárgyak módszere a munkatervbe. Köszöni Mesterházy főtitkárnak, hogy ezt az előadást megtartotta. Kéri, vizsgálódjék továbbra is. Gazdag a mult, lehet benne bányászni. S ilyenkor érezzük igazán a mai gondolatok kapcsolatát a multtal.

Mesterházy Jenő köszöni az elismerő szavakat. Úgy érzi, hogy mint az egyesület főtitkárának kötelessége is állandóan áttekinteni a multat. Főként, ha személyében még a történész is jelen van. Szeretettel, odaadással foglalkozott a kérdéssel, örült, hogy tiszte erre szinte rákényszerítette. Különösen a jubiláris alkalmak készítetik ilyen tanulmányozásra a hivatottakat. De ő reméli, hogy ezentúl nemcsak a főtitkár, hanem más tagtárs is foglalkozik egyesületünk multjával. Nemcsak az egyesület történetével, hanem azokkal az értékes gondolatokkal is, amiket, mint a gazdag mult bányászására méltó értékeit, Padányi-Frank Antal dr. elnök említett. — A halhatatlanság az emlékezésben nyilvánul meg. Idéz erre egy igen mélytartalmú sírfeliratot: *Nem halt meg az, kit a sír felett híven gyászol a szeretet.* Halott csak az, kit elfelejtenek. Feladatunk nemcsak a mult feltárása, hanem azoknak az elődöknek megvilágítása is, akikre emlékezni, akiket szeretni érdemes. Akik egyesületünket megalapították, megérdemlik emlékezésünket. Pedig közülük sokaké már elhalványodott. *Hetyei* sírját benőtte a dudva, a bozót. Sírkövét alig olvashatóra mosta az idő. Akkor hozták rendbe, mikor az 50 éves jubileummal kapcsolatosan megkoszorúzták. Ne várjunk újabb 50 évig a megkoszorúzással, s életüket is tárjuk fel, mert okulhatunk belőle. Úgy fognak ránk is emlékezni 50 év múlva, ahogyan mi emlékeztünk elődeinkre. — Több tárgy nem lévén, az elnök az ülést bezárta. K. m. f. Padányi-Frank Antal dr. s. k. elnök, Erdélyi Olga s. k. titkár.

IRODALOM.

Válaszok bírálatokra. — I. A *Magyar Tanítóképző* 1939. novemberi számában (402—403. l.) *Uherkovich* Gábor tollából bírálat jelent meg, amely a liceumok számára írt földrajzi tankönyveimmel foglalkozik. A bírálatra kénytelen vagyok válaszolni.

T. Bírálom először is a képanyagot teszi szóvá. Igaza van abban, hogy az I. osztály egyik képénél sajnálatos elírás történt (45. lap, a helyes aláírás: *Vízválasztó vázlatos képe*). Igaza van abban is, hogy a széntermelés elosztását feltüntető térképvázlaton Csehszlovákia rajta maradt. Igaza van abban is, hogy a *Hópelyhek* c. kép kissé elavult. Mindezeket esetleges új kiadásnál kicserélem. A többire nézve nem oszthatom kifogásait. A tankönyvbeli illusztráció értékét elsősorban szemléletessége dönti el. A *Lánchíd* képével az volt a célom, hogy a szöveg egyik részletének érdekében Széchenyi alkotásait (Lánchíd, Akadémia, gőzhajózás, folyószabályozás) szemléltessem. Egyébként villamos is van rajta, tudomásom szerint pedig a villamos korszakában már nem járt a kifogásolt omnibusz. Ha New-York képe talán régi is, mégis fogalmat ad az amerikai felhőkarcolók világáról. Nem tudom, miért kifogásolja a *Düné* c. képet. Mindezek T. Bírálom szerint „megdöbbenően hatnak”, majd kijelenti, hogy „még hosszú sorban lehetne folytatni ezt a felsorolást”. Nagyon lekötölezett volna, ha folytatta volna ezt a hosszú sort. Így azonban megállapítását túlzásnak kell minősítenem.

Ezután mintegy mellékesen és igen sommásan elismeri ugyan könyveim értékeit is, hogy azután annál nagyobb lendülettel és részletességgel vegye vizsgálat alá a szövegrészt. Itt azonban inkább csak stílári értékű megjegyzései vannak, bár ő tárgyi tévedésekről szól. Egy részüket mindenestre hálásan köszönöm. Nagyobb részükre nézve azonban nem írhatom alá T. Bírálom véleményét. Megengedem ugyan, hogy a karmezőre és a Csorba-tóra vonatkozó értelmezéseim részletesebbek is lehetnének, de lényegükben így is megállják helyüket. A Gömör-Szepesi Érchegeységet és a Karsztokat illető kifogásai helyén valók lennének egy tudományos igényű kézikönyvnél, de nem tankönyvnél. Nevezett helyek állományának túlnyomó része mégis olyan jellegű, amilyennek én feltüntettem. Tankönyvnek mégsem az enciklopedikus és végtelenségig részletező felsorolás, illetőleg kivonatolás a célja. Ez a pedagógiai érdekek súlyos sérelme lenne. Nem tekinthetem tárgyi tévedésnek azt sem, hogy T. Bírálom egy mondatban a *vái* igét kifogásolja és bizonyára valami szinonimát javasolna helyette. Nem tekinthetem tárgyi tévedésnek, ha a Kárpátokról azt írom, hogy a középkorban keletkeztek, hiszen a leggyöngébb növendék is tudja az előző mondatok alapján, hogy itt geológiai és nem történelmi középkorról van szó. Az is félreérthetetlen az előzmények alapján, hogy a fenyesek övénel az 1500 m nem távolságot, hanem magasságot jelent. Azt, hogy *Pest* szláv eredetű szó, nagyon régen tudom, de tudom azt is, hogy a régi nyelvben és a népnyelvben már teljesen meghonosodott. Veszedelemes félreértésre vezethetett volna, ha a szó szláv eredetét hangsúlyozom, mert így méltán kelthette volna azt a látszatot, hogy fővárosunkat szlávok alapították. Itt is hálás lennék, ha T. Bírálom az efféle „tárgyi tévedések” felsorolását már csak az ügy érdekében is folytatta volna. Így azonban jogosan lehetek köteles tárgyilagossága iránt bizalmatlan.

Tudjuk mindnyájan, hogy sajtóhiba nélkül könyv alig van, de nem hiszem, hogy könyveimben olyan „nagy számú sajtóhiba” maradt volna, mint T. Bírálom immár megszokott túlzásával állítja. A felhozott két sajtóhiba közül az egyik (Themze) nem is föltétlenül az.

Összegezve tehát T. Bíráóm megjegyzéseit: kifogásai a képanyagra, fogalmazásra és a sajtóhibákra szorítkoznak, amelyek — még ha mind megállanak is helyüket — nyilvánvalóan nem kisebbsíthetik könyveimnek *belső* értékét. Mindezek tehát T. Bíráóm végső, kompromittáló következtetéseinek értékét is megsemmisítik. Ennélfogva igazságtalan általánosításait a leghatározottabban vissza kell utasítanom és bírálatát a maga egészében elfogultnak kell minősítenem. Nem tudom, meggondolta-e Uherkovich Gábor kartársam, hogy akkor, amikor könyveimre akart lesújtani, tulajdonképpen hivatalos bírálóim szakértelmét és a tanügyi főhatóságok lelkiismeretességét is kétségbe vonta. Bírálóim és a magyar földrajzi tudomány egyik legkitűnőbb fiatal tekintélye egyébként lényegesen kedvezőbb véleménnyel voltak műveimről. Bírálatát így nem ismerhetem el perdöntőnek és tapasztaltabb kartársaim ítéletéhez fellebbezem. Eddigi tudományos multam és neveleim lelkiismeretem nincs kétségben a fölmentés felől.

Bálint Sándor.

II. A másik fél meghallgatása címén kérem soraim szíves közlését.

A Magyar Tanítóképző 1939. évi 9. számában *Fraknoi* Vilmos cikket írt dr. Lux Gyula és Gyepes—Horváth-féle Német nyelvkönyvekről.

Gyepes—Horváth-féléről csak hibákat sorol fel. Megpróbálja ugyan, hogy valami jót is mondjon róla, azonban úgy látszik megbánja és 8 elismerő szó után így folytatja: „elhibázott viszont...”

Ami a felsorolt hibákat illeti, vitatkozhatnánk egyesekről, márok viszont nem lényegbevágók. A vita alól azonban felment a cikkíró szembezőkö elfogultsága, bizonyára nem tárgyi tudásának fogyatékosága; különben ő tudja jobban, melyik a kettő közül — mellyel nekünk rója fel hibául, hogy a „gehen” igét rendhagyónak vesszük, holott ő szerinte inkább erősen látszik, pedig köztudomású, hogy a „gehen” ige rendhagyó.

A cikkíró írásának végén hangsúlyozza annak javító és segítő célját. Miért nem igyekszik t. kartársunk akkor dr. Lux könyvében is javítani, mert bizony mint sok könyvbe, abba is csúsztak hibák. Pl. I. 16. „Die Beugung des Beiworter”. I. 10. A szójegyzékből hiányzik die Lüge és das Fleisch szó, holott sokkal ismertebb szavakat felvesz. II. 8. „Az egyszerű mondatban csak alany és állítmány van.” (Talán az egyszerű *tő*mondatban.) Továbbá: „Az összetett mondatban mellékmondatrészek is vannak.” (Az összetett mondat fogalma! Mellékmondatrészek??!!) II. 22. „Der Meister wollte dem Jungen wieder loswerden.” (A „dem” kövér szedéssel. Pedig a loswerden accusativussal jár.) II. 80. A -ling képzőre példa: Karoiling. (Két l-lel. Ilyen szó a németben nincs.)

Nem a mi feladatunk könyvíró kollégánk könyvének bírálata. Csak azért hoztuk fel ezt a néhány példát, hogy rámutassunk arra, hogy a „javító célzattal” dolgozó cikkíró, aki a mi könyvünkben a kákán is a csomót keresi, a másik könyvben a komoly hibákat sem jelöli meg.

Ha készakarva hagyta szó nélkül őket, akkor elfogult.

Ha nem vette észre őket, akkor az a tárgyi tudásra enged következtetni.

Elfogulatlanság és tárgyi tudás feltétlen kellékei a bírálatnak. Ezek nélkül megírt bírálat teljesen megbízhatatlan.

Sapienti sat.*

Horváth B. Kristóf.

* A sajtókorlátozások következtében folyóiratunk terjedelme a felére csökkent. Miután most meghallgattuk a másik felet is, egyebeken kívül ez a súlyos ok is arra késztet, hogy a kialakuló vitát a magunk részéről befejezzük tekintsük. — Szerk.

Vikár Sándor: *Ének VI. o.* Aranykapu vezérkönyv-sorozat 9. A Néptanítók Pedagógiai Kiskönyvtára. Fischer Lajos könyvnyomdája, Sárospatak, 1939. 103 l. Ára: 3.50 P.

Aki Vikár Sándor előző (IV. és V. osztályú) énekvezérkönyveit ismeri, örömmel üdvözlí ezt a könyvecskét is, mert az elemi iskolai énektanításnak hatékony segédeszköze lesz ez is. Az elemi iskolai énektanítás tanterve elég súlyos követelményeket támaszt a tanítóval szemben, mert az elérendő cél, a magyar dal jövődö élete szempontjából igen nagy jelentőségű, különösen napjainkban, amikor „nem divatos” a magyar nótá. Ma pedig az éther dalos telítettsége nagy mértékben fokozza az éneklési kedvet, de nem épen a magyar dal javára. Ez a megfontolás erőteljesebben domborítja ki az elemi iskolai énektanítás nemzeti jelentőségét. A vezérkönyv feldolgozott dalanyaga (ötven dal) magyar termés. Nemcsak a dallam, de a dalban hordozott érzés és gondolt is. Az egyes órák tanmenete módszeres elgondolásában és kivitelében teljesen a tantervi célt szolgálja. A tanítónak van miben válogatnia. Hasznos gyakorlati tanácsokat is kap. Mindenre figyelemmel van, ami fontos a követelmény szempontjából és a felvett 35 hetes szorgalmi idő 70 tanítási órája alatt ezzel a vezérkönyvvel bizonynyal meg is lesz az eredmény. A lelkes szakember nem lő túl a célon, mert mindig számolt a lehetőségekkel és épen ez teszi értékessé és nem elriasztóvá a könyvet. Különleges értéke e vezérkönyveknek, hogy a polgári iskola és a gimnázium énektanárai is haszonnal forgathatják.

Nagy Vilmos.

A magyarok II. világkongresszusának tárgyalásai Budapesten 1938. aug. 16—19. A Magyarok Világszövetsége Központi Irodájának kiadása. Kir. M. Egyetemi Nyomda, Bp., 188 l.

Fenti címmel, igen gazdag tartalommal a mult év december havában hagyta el a sajtót sajátos magyar nemzeti életünk világgraszoló eseményekben oly gazdag 1938-as évének egyik méltán kiemelkedő demonstratív mozgalmáról, a „Magyarok második világkongresszusá”-ról nagy gondnal és alaposággal összeállított jelentés. Az ízléses köntösben pompázó Beszámoló jelentést báró Perényi Zsigmond, az egyidejűleg megalakult Magyarok Világszövetsége elnökének előszava indítja útnak. Szerinte a Magyarok Világszövetsége „akkor fogja a hivatását legtokéletesebben betölteni, ha minél többet tud tenni azért, hogy a világ minden magyarja büszkén tekinthessen a földteke bármely részéről az ősi fészke felé, amelybe ha visszatér, nyugodt, békés, boldog otthont találhat Szent István birodalmának mindörökké áldott földjén.” A továbbiak során új szint kapnak, megelevenednek a szürke betűk tengernyi egymásutánjában és fokozottabb tüzet gyújtanak az olvasó lelkében azok a lelkes üdvözlöbeszédék, melyekkel báró Perényi Zsigmond, gróf Teleki Pál, Hóman Bálint, Szendy Károly, majd a világ 33 országából az óhazába zarándokló magyarok képviselői üdvözlöttek a kongresszust.

Hogy izelítöt adjunk a részletes beszámoló gazdag anyagából, felsoroljuk a fontosabb fejezetek címeit, melyekből a kongresszus időrendi lefolyását, munkásságát, a különféle javaslatok formájában kifejezésre jutott terveket s a már eddig elért eredményeket olvashatjuk. Az első fejezet a kongresszus megnyitó ünnepségére vezet az olvasót s az azzal kapcsolatban elhangzott üdvözlöbeszédeket sorakoztatja fel. A következő fejezetek a kongr. résztvevőinek a Kormányzó Úr, a Szent Korona és Magyarország miniszterelnökénél lefolyt tisztelgése alkalmával tartott ünnepségeket és ünnepi beszédeket tartalmazzák. Ezután következnek a különböző részletes beszámolók az egyes ülésekről, az Állandó Szervezeti

Iroda 10 éves munkájáról, a Magyar Nemzeti Szövetség és a Külügyi Társaság díszüléseiről, a világkongresszus 3. üléséről s ezzel kapcsolatban a Magyarok Világszövetségének megalakulásáról, annak alapszabályairól, a vezetőség és a választmány megválasztásáról, stb. Teljes egészében közli a beszámoló *Kozma Miklós, Lázár Andor és Kornis Gyula* értékes előadásait, beszédeit, melyeket azért kötöttek csokorba s bocsátottak nyomtatásban a nagy nyilvánosság elé, hogy — mint báró Perényi Zsigmond elnök a záróbeszédében mondja — az utánunk jövők is gazdagodjanak nagyértékű, nemes tartalmukból. *Tóth Gyula.*

Dr. N. Bartha Károly: *Húsvéti rigmusok.* Különlenyomat a Pap Károly- emlékkönyvből. Debrecen, 1938. 31 l.

Pap Károlyra, a kiváló folklóristára való tiszteletteljes visszaemlékezés indította a szerzőt a Húsvéti rigmusok összegyűjtésére. A közölt népi szövegeket szerző vezetésével a debreceni ref. Kollégium tanítónövendékei gyűjtötték. A rigmusok túlnyomó részben a tiszántúli magyarság köréből valók, s mint ilyenek „a falusi magyar parasztlelet rendjét tükrözik ezek is, csak meg kell látni a népköltési feltalálásban — még tréfálkozásaikban is — ennek az életnek komoly valóságelemeit. A Húsvét szent ünnepét ült magyar falu lelkiülete érzik ki belőlük s szól a népnyelv édes zamatával és kifejező erejével.” A kutatás hevében égő szak tudós sugalló erejével figyelmezteti szerző a tartalmas füzet olvasóit, hogy „a hagyományos népi köszöntőket, verseléseket és mondókákat se tekintsük csak olyan csacska, alkalmi haszontalanságnak, melyek legfeljebb leereszkedő megmosolygásra méltók, amelyekkel azonban komoly embernek foglalkozni nem érdemes.” Helyénvaló nagyon ez a figyelmeztetés, mert a néprajzi gyűjtések adatait — még a műveltebb magyar közönség is — csak afféle múzeális lim-lomnak tartja. Dr. Bartha Károly már eddig is sok figyelemreméltó adattal gazdagította néprajzi adatgyűjtésünket és az ő lan- kadatlan szorgalmától a jövőben is sokat vár a magyar néprajz.

Nagy Vilmos.

Rozsonдай Károly: *„Evangélikus tanítóképzésünk időszerű kérdései”* címmel előadást tartott Sopronban a dunántúli ág. h. ev. egyházkerületi Tanítóegyesület közgyűlésén 1938. október 12-én. Az előadás az Evangélikus Népiskola 1938. évi 11—12. számának különlenyomataként is megjelent. Az előadás „tárgyilagosan és frázisoktól mentesen, gyakorlati célkitűzéssel” szól a tanítókhöz az evangélikus tanítóképzés legfontosabb kérdéseiről. Az állam által hozott legújabb törvényeket és azok indoklásait csak közölni és ismertetni akarta szerző, de nem akart ezekkel vitába szállani. Ezekkel a törvényekkel kapcsolatban összefoglalja az evangélikus egyház legsürgősebb tennivalóit. *N. V.*

Boda István dr.: *A magyar nevelői eszmény és a hazánkban élő emberfajták.* Különlenyomat a Kereskedelmi Szakoktatás 1939. évi júniusi számából. 23 l.

E tanulmány a jövő nemcsak hirdetett, hanem a megvalósulás felé törekvő magyar nevelést szolgálja, melyben szerző azzal az ismert megállapítással indul el, hogy minden közösség minden más közösségtől különbözik s ezért sajátosságainak megfelelő külön nevelést kíván. Ilyen közösség a magyar nemzeti közösség is, melynek kialakításában minden fajnak megvan a sajátos szerepe, értéke és kötelessége s így csak a faji tényezők elemzése az az alap, amelyen az a munka, amely a magyar

nemzeti egység edződését, szellemi átalakulását célozza, megindulhat: a magyar nevelés.

Felsorolja e tanulmány azokat a fajtákat, amelyekből hazánk népessége összetevődik: keletbalti (20%), turáni (25%), dinári (20%), alpesi (15%), északi (4%), mongolid (4—5%), előázsiai (4—5%), földközi, riázán stb.

A következőkben szerző Gáspár János *Fajismeret* című munkája alapján, amit kiegészít A. Huth jellemzésével és saját megfigyeléseivel, e fajták lelki vonásainak rajzát adja s e rajz alapján rámutat arra, hogy e fajták nevelésénél mire kell ügyelnünk. E rámutatások nagyon értékesek. Pl. a keletbalti faj nevelésére a következőket állapítja meg többek között: nagy jelentőségű az állandó aktivitásra, tartós érdeklődésre való szoktatás. Le kell győzteni bennük a társadalmi előítéletek túlzó erejét. A faji öntudat erősítendő. Sajátos bánásmódot kíván makacszkodásuk. Belső tépelődéseiktől, gátlásaiktól mentesítenünk kell őket; ily módon kívülről is könnyebb megnyilatkozás módhoz juthatunk stb.

Az egyes fajták elemzése s a velük szemben alkalmazandó nevelői eljárásokra való rámutatás után logikus indokolással végsőbb és általánosabb nevelési megállapításokat tesz e tanulmány. Így megállapítja, hogy a magyar köznevelés alapjává a keletbalti és turáni magyar fajták jellegzetességeit kell tennünk. Ezt kívánja a honszerző és honfenntartó néppel szemben való méltányosság, a történeti ezeréves fejlődés, az objektív morális érdek. E két faj ma is az össznépeességnek 45%-a, egyes jellegzetességei pedig megerősítést kapnak a mongoloid és rajzán egyénekben. Ugyancsak megállapítja, hogy Magyarország nemzetteste „egész” morális és szellemi téren bár mindenre képes s így összetétele szerencsésnek mondható, azonban veszélyek is állanak fenn, ami szellemi és morális téren romlást okozhat, a magyar nemzet egységét veszélyeztetheti. Ezen segítettő, a nevelés középpontjává az eredeti magyar fajtáknak a közösségi életre hasznos, igazi értékeit kell tennünk és segítségül kell vennünk hozzájuk az egyéb fajták kiegészítő értékeit; az összes fajták hibáit pedig el kell fojtani. Végeredményben azonban az értékes magyar szellem érvényesülésére van szükség.

A tanulmány befejezésekepen szerző megadja a sajátosan magyar nevelés célkitűzését. Ez a magyar nemzeti közösséget legjobban szolgáló magasrendű személyiséggé való nevelés. E cél érdekében a feladat a következő: a) a magyar nevelésben nagyobb gond fordítandó a magasabbrendű személyiség kifejlesztésére; b) a nemzet testét alakító faji tényezők értékeivel való nagyobb számottevés; c) intézményes nevelői rendszerünk olyan megszervezése, amely a magyar népre támaszkodik, amely elsősorban a magyar népet kívánja emelni. Csak ezzel a célkitűzéssel, csak ezeknek a feladatoknak megoldására való törekvéssel szolgálhatjuk a magyar anyagi és szellemi erősödést és terjeszkedést.

E tanulmány csak izelítő a magyar problémák nevelés útján való megoldásához, de magyar lélek írta s megérdemli, hogy olvassuk, mert belőle indításokat kapunk a szebb magyar jövő felé. Pödör Béla

Kurt, Böhme: *Die Entfaltung der Gestaltungskunst des Kindes durch Spiel- und Beschäftigungsgaben*. Leipzig 1938, 40 lap 11, részben képes melléklettel.

Szülők és nevelők vezetője és tanácsadója kíván lenni a kisgyermek alkotó tehetségének ápolása és kifejlesztése érdekében. Bár ismert utakon halad teljesen népszerű összefoglalásában, céljának meg is fog

felelni, főleg az anyák kioktatásának (Mütterschulung, Mütterbildung), amelyre a szerző különös súlyt vet. Német létre természetesen Fröbelnek híve, aki kerek száz év előtt, pontosan 1840-ben alapított *Allgemeiner deutscher Kindergarten*-ben óhajtotta a nőket ebben a foglalkozásban szakszerűen kiképezni. Könyvecskénk sorra tárgyalja a Fröbel-féle foglalkoztató eszközöket, „adományokat”, alkalmazásukat képekkel támogatja és ami ennél értékesebb: egyenként táblázatokban mutatja be a fejlődést a haladó kor, a szemléltetés módja és foka szerint, amit a nevelési behatások egészítenek ki. Ezeket a foglalkoztatásokat mihamarabb kell és lehet megkezdeni, legalább a 6. életévig folytatni, de lehetőleg az elemi iskolás korban is gyakorolni. Külön fejezet szól a gyermek szellemi fejlődésére kiható, az érzékszerveket foglalkoztató játékokról, amelyek Montessori nevéhez kapcsolódnak. Felette tanulságosan állítja egymással szemben ennek a rendszernek előnyeit és hátrányait (33—34. l.), majd egyenként ad útbaigazítást az érzékszervek ápolásáról, kiműveléséről.

A munkát nálunk elsősorban az óvószemélyzet forgathatja haszonnal.

kf.

H I R E K.

Miniszteri elismerés. — A közokt. miniszter *Móczár Miklós* tanügyi főtanácsosnak, jászberényi áll. tanítóképző-intézeti igazgatónak, mint a jászberényi áll. tanítóképző-intézetben 100 felvidéki tanító részére f. évi aug. 28—szept. 2-ig rendezett szemléltetési eszközkészítő tanfolyam vezetőjének, valamint *Csekő Árpád* pápai áll. tanítóképző-int. igazgatónak, *Kántor Antal* nyíregyházi rajztanárnak, *Blénessy János*, *Berzátzy László*, dr. *Fiala Endre*, *Szemes Gábor*, *Tóth Gyula*, *Tari János* jászberényi áll. tanítóképző-int. tanároknak és *Kiss József* gyak. isk. tanítónak, mint tanfolyami előadóknak értékes és eredményes munkálkodásukért, amelyet a nagy horderejű cél sikerének biztosítása érdekében kifejtettek, elismerését és köszönetét nyilvánította. — Hasonlóképpen elismerését és köszönetét fejezte ki a közokt. miniszter mindazoknak a tanítóképzői igazgatóknak, tanároknak és gyakorlóiskolai tanítóknak, akik a nyári szünetben a Felvidéken és a Kárpátalján rendezett tanítói átképző tanfolyamokon mint ped. irányítók, előadók vettek részt és értékes szolgálatot teljesítettek.

A pécsi tankerület új főigazgatója. — A kormányzó a közokt. miniszter előterjesztésére dr. *Fodor Ferenc* c. egyetemi rendkívüli tanárt, az ismert földrajztud. íróat a pécsi tankerület kir. főigazgatójává kinevezte.

Decemberi képesítő vizsgálatok. — A visszatért Felvidék és Kárpátalja tanítói érettségi vizsgálatot tett és a szükséges tanítói gyakorlattal rendelkező tanítójelöltjei számára magyar, szlovák és magyarorosz nyelven tanítóképesítő vizsgálatok voltak a karácsonyi ünnepek előtt a bpesti I. és II. kerületi áll. intézetekben és a munkácsi áll. koedukációs tanítóképzőben. A magyar nyelven történő képesítő vizsgálatokra a közokt. miniszter elnöki minőségben *Balázs Béla* tanügyi főtanácsost és *Dobosy Elek* központi szolgálatra beosztott igazgatót, a szlovák nyelvű vizsgálatokra *Jaloveczky Péter* c. igazgatót, végül a magyarorosz vizsgálatokra *Dohanovits János* nyíregyházi igazgatót küldötte ki.

Mintaóvónői vizsgálatok. — A m. kir. áll. gr. Brunszvik Teréz kisdodóvónóképző-intézetben a f. év nov. hó 9., 10., 16., 17., 20., 23., 24., 27.

és 30. napjain mintaóvónői vizsgálatok voltak. Mintaóvónői vizsgálatra jelentkeztek tizenketten. A tanker. kir. főigazgatóság a pályázók közül a többenél gyöngébb oklevelük miatt nem hívott be két pályázót. A behívott tíz jelentkező közül visszalépett egy óvónő. A kilenc vizsgázó közül *mintaóvónői képesítést* szereztek a következő rangsorolással ezek: 1. Sólmos Anasztázia budapesti kisegítő óvónő, 2. Marton Ferencné Budai Alice nyírábrányi állami óvónő, 3. Géczi Valéria ipolysági állami óvónő, 4. Lukács Erzsébet nagykátai községi segédóvónő, 5. Szabó Erzsébet kunszentmártoni községi óvónő. Megemlítenivaló, hogy a mintaóvónői képesítést szerezettek közül kettő (az első és harmadik) a budapesti m. kir. áll. gr. Brunszvik Teréz kindedóvónőképző-intézet neveltje, kettő (a negyedik és az ötödik) a hódmezővásárhelyi m. kir. áll. megszünt óvónőképző-intézetet végezte s egy a (második) a soproni r. k. óvónőképző-intézet növendéke volt. Feltűnt, hogy az egész Dunántúlról nem jelentkezett senki a mintaóvónői vizsgálatra.

Doktorátust tett tanítóképző tanárok. — Örvendetesen nő azoknak a képzői tanároknak a száma, akik nemes becsvágytól ösztönözve, tudomány-szakjuk legszebb díszét, a doktori fokozatot is megszerzik. A szegedi tudományegyetemen filozófia-pedagógiából doktorizált Kiss Lajos nyiregyházi áll. ttóképző-int. tanár. Doktori dolgozatának címe *Péterfy Jenő világnézete*. Dolgozatának egy részletét folyóiratunk nov. száma közölte. — Tóth Béla Zoltánt, a jászberényi áll. tanítóképző-intézet pedagógia-filozófia szakos tanárát november 17-én ugyancsak a Ferenc József-Tudományegyetem bölcsészettudományi kara avatta neveléslelektan főtárgyból, neveléstudomány és filozófia melléktárgyakból doktorrá. Doktori értekezésének tárgya *A félelem jelenségeinek lélektana és pedagógiája*. — Kisbán László, a pécsi rk. tanítóképző-intézet mennyiség-természettan szakos tanára a pécsi tudományegyetemen tett doktorátust. Doktori dolgozatának címe: *A mennyiség-tan tanítása Magyarországon. 1700—1848*.

Személyi hírek, előadások. — *Mesterházy Jenő* nov. 20-án *A kilencvenéves Lánchíd* címen rádióelőadást tartott. — *Szemes Gábor* a Természettud. Társulat egyetemes szakosztályának nov. 21-én tartott 24. ülésén *A természetismereti tárgyak szemléltetismódja és a gyakorlati életre való nevelés problémája a liceumokban* címen adott elő. — *Mesterházy Jenő* a Rádió Mit nézzünk meg? c. előadássorozatában dec. 2-án a Kúria épületét ismertette. — *Dr. Kogutowicz Károly* szegedi egyetemi tanár 20 éves egyet. tanári működésének megörökítésére tanítványai emlékkönyvet adtak ki. Az emlékkönyv írói közt van dr. *Mezősi Károly* kkfélegyházi ttóképzői tanár is *A területi joghatóság kérdése a magyar neo-aquisita kamarai igazgatásában* című tanulmányával. — *Khin Antal* lévai lic. igazgató nov. 30-án *Szent András éjszakája a csallóközi néphitben* címen adott elő a kassai rádióban. — *Jankó László* ny. ttóképző-int. igazgató, a győri Kisfaludy Irod. Kör tagja a Dr. Kovách Pál Irod. és Közművelődési Társaság dec. 10-én megtartott XXII. felolvasó ülésén *A Fejérváry alias Czeffer család Győrött a XVII. században* címen olvasott fel. — A Szabolcsvármegyei Bessenyei Kör áll. engedélyezett zeneiskolájának vezetését *Vikár Sándor* nyiregyházi ref. ttónőképző-int. zenetanárra bízták. — A lévai járás tanító-ságának nov. 27-én Léván tartott pedagógiai szemináriumán *Khin Antal* liceumi igazgató az olvasmánytárgyalás módszerét ismertette. — *Dr. Padányi-Frank Antal* tanügyi főtanácsos a Fejérmegyei Általános Tanítóegyesület dec. 5-iki székesfehérvári közgyűlésén *Eligazodás az ellentétesnek látszó pedagógiai elvek terén* címmel tartott előadást.

Irodalmi szemle. — *Váradi József: Kisebbségi nyelvű oktatásunk jogforrásai és irodalma* (Nevelésügyi Szemle, 1939. szept.—okt. sz.). —

Bognár Gyula: *Népmeséink a családról* (Családi Kör, 1939. 11. sz.). — Kiss Lajos: *A szülői és nevelői gondolkodás* (Szabolcsi Tanító, 1939. 8. sz.). — U. az: *Péterfy Jenő erkölcsi világa* (Szabolcsi Szemle, 1939. nov. sz.). — Vikár Sándor: *A liceumi tankönyvekről* (Protestáns Tanügyi Szemle, XIII. 12. sz.). — Végh József: *Az Orsz. Kisdedóvó Egyesület Képző-intézetének belső élete és szervezete* (Kisdednevelés, LXIV. évf. 12. sz.). — Vikár Sándor: *Néhány szó a liceumi zongoraiskoláról* (Énekszó, VII. évf. 3. sz.). — Az Énekszó mellékleteként jelent meg Kishonti Barna *A zenei ötfokúság természettudományi alapjai* című dolgozata. — Bognár Gyula: *Mikszáth Kálmán és a Felvidék* (Jász-Nagykún-Szolnok Vármegyei Népművelés, 1939. 9–11. sz.). — Drozdy Gyula: *A nemzeti nevelés a múlt tükrében* (Néptanítók Lapja, 72. évf. 24. sz.).

Intézeti hírek. — A rádió „Éneklő ifjúság” sorozatában dec. 10-én a bpsti IV. ker. rk. tanítónőképző-intézet énekkara *Hidy Gyulai* Mária zene-tanár vezetésével, dec. 19-én meg a pécsi rk. ttőképző-intézet énekkara *Lemoschitz Pál* zenetanár vezénylesével adott elő énekkari számokból álló műsort.

Neveléstudományi és rokontárgyú előadások egyeteminkben az 1939/40. tanév első felében. — 1. A budapesti egyetem r. k. hittudományi karán *Marczell Mihály*: Katechetika (heti 2 óra); *Kühár Flóris*: Neveléstan (2); a bölcsészeti karon *Brandenstein Béla* br.: Etika (3), Lélektani olvasmányok, prosezeminárium *H. Schiller Pál* vezetésével (1); *Prohászka Lajos*: Az esztétikai nevelés feladatai (2), A nevelés története a középkorban (2), Pedagógiai szeminárium: gyakorlatok a neveléslélektan köréből (2), Bevezetés a pedagógiai irodalomba, prosezeminárium *Faragó László* vezetésével (1); *Somogyi József*: Egyén és faj, metafizikai és pszichológiai vizsgálódások (1); *Noszlopi László*: Az életbölcselet főirányai (1); *Loczka Alajos*: A természettudományi oktatás története (1). A kémia középiskolai anyaga (2); *H. Schiller Pál*: Általános lélektan (2), Lélektani kísérletek (1); *Schwartz Elemér*: A német névragozás tanítása középiskoláinkban (1); *Szekfü Gyula*: Nemzeti jellemünk története (3); *Dékány István*: A közgazdasági és társadalmi ismeretek középiskolai anyaga (4). — 2. A m. e. g. y. e. t. e. m. e. n *Imre Sándor*: Neveléstan, I. r.: Erkölcsi nevelés (2), A neveléstörténet főkérdései (2), Nevelésügyi megbeszélések, gyakorlati szeminárium (2), Művelődéspolitikai, szeminárium (2), Az ifjúság és a jövő, bevezetés az egyetemi életbe (1); *Vincze Frigyes*: Az alsófokú szakiskolák hazánkban és a külföldön (2); *Szakáll Zsigmond*: Bevezetés a gazdasági földrajz didaktikájába (1); *Boda István*: A gyakorlati foglalkozások lélektana (2); *Nagy Sándor Kálmán*: Közgazdasági szakoktatásunk fejlődése a XVIII–XIX. század fordulóján (2). — 3. A debreceni egyetem ref. hittudományi karán *Czikész Sándor*: A legújabb valláspedagógiai módszerek alkalmazása és felhasználása a bibliai történetek tanításában (1); *Vasady Béla*: Keresztyén erkölcsstan (2); a bölcsészeti karon *Tankó Béla*: Az erkölcs filozófiája (2); *Mitrovics Gyula*: Fejezetek a nevelés történetéből (2), A neveléstudomány etikai alapjai (3), Szemináriumi gyakorlatok (2); *Vekerdő Béla*: Az érzékszervek pszichológiája (3); *Karácsony Sándor*: A gimnázium nevelő munkája és az új rendtartás (2); *Bodnár János*: A kémia tanítása a középiskolában (1). — 4. A pécsi egyetem ev. hittudományi karán *Pröhle Károly*: Keresztyén erkölcsstan (4); *Podmaniczky Pál* br.: Bevezetés a karakterológiába (1); az orvosi karon *Zsindely Sándor*: Iskolahygiéne, kül. tekintettel a megelőzésre (2); a bölcsészeti karon *Halasy-Nagy József*: A lelki fejlődés (2); *Bognár Cecil*: Általános pedagógia (3), Pedagógiatörténet (2), Szemináriumi gya-

korlatok (1), Didaktikai problémák (2); *Barankay* Lajos: Középiskolai oktatásügyünk fejlődése (2). — 5. A s z e g e d i egyetem bölcsészeti karán *Bartók* György: Az erkölcsfilozófia főkérdései (4); *Mester* János: Gyakorlati logika (2), A középiskolai filozófiai oktatás didaktikája (2); *Várkonyi* Hildebrand: Az értelmi nevelés elmélete (2), Az „új nevelés” mozgalma (2), Az ifjúkor lélektana (1), Pedagógiai-lélektani gyakorlatok (2); *Tettamanti* Béla: A neveléstudomány alapvető kérdései (2); *Lőrincz* Ferenc: Iskolai egészségügy (1); *Mészöly* Gedeon: Leíró magyar nyelvtan és tanítása módja (2).

Halálozás. — *Lux* Lajos, a Dunántúli Ref. Egyházkerület pápai tanítónőképző-intézetének rendes tanára, november 23-án, életének 57-ik, tanári szolgálatának 32-ik évében rövid, de súlyos betegség után visszaadta nemes lelkét Teremtőjének. A megboldogult földi részét nov. 25-én d. e. 10 órakor kísérte el a gyászba borult intézet tanári testülete, a növendékek serege és a tisztelők sokasága a Nevelőintézet udvarán tartott gyászszertartás után utolsó földi útjára. A megboldogult felett *Ólé* Sándor pápai ref. lelkész, a ref. főiskola lelkészi gondnoka hirdette a vigasztalás ígét, *Kovács* Juliska V. é. növendék társai nevében búcsúzott, a tanítónőképzőintézet-leányliceum énekkara két gyászdalt énekelt. A sírnál dr. *Horváth* Endre igazgató vett búcsút a tanári testület és növendékek nevében a megboldogulttól s a főiskolai énekkar több gyászdalt énekelt. A frontharcos fősoport küldöttségének tagjai álltak a ravatal mellett. A temetésen résztvett a testvér áll. tanítónőképző-intézet tanári testületének és növendékeinek népes küldöttsége is *Csekő* Árpád igazgató vezetésével.

Nyugtázás. — Tagdíjat fizettek, illetőleg előfizettek a „Magyar Tanítóképző”-re: az 1933. év II. felére dr. Csada Imre, az 1935. és 1936. év I. és II. felére Klug K. György, az 1935. és 1936. év I. és II. felére és az 1937. év I. felére Legány Ilona, az 1937. év I. felére Rozsondai Zoltán, az 1937. év I. és II. felére dr. Bató László, az 1937. év II. felére Jankó László és Fraknoi Vilmos, az 1938. év I. felére özv. dr. Gerencsér Istvánné, az 1938. év I. és II. felére M. Kovács Béla, az 1938. év II. és az 1939. év I. felére dr. Incze Bérniné és dr. Tóth Antal, az 1938. év II., az 1939. és 1940. év I. és II. felére dr. Somos Lajos és dr. Kiss Lajos, az 1939. év I. felére Kövessy Jenő, dr. Pintér László és Barabás Tibor, az 1939. év I. és II. felére Tóth M. Marianna, Merő László és Frigyes Béla, az 1939. év II. és az 1940. év I. és II. felére B. Braun Angela és dr. Radnai Oszkár, az 1939. év I. és II. és az 1940. év I. felére Mácsay Károly és Csekő Árpád, az 1939. és 1940. év I. és II. felére Nagy Sándor, dr. Garai József és Wagner Ferenc, az 1939. év II. és az 1940. év I. felére Nádler István, Heitler M. Chrystophora és Szabó M. Célesta, az 1940. év I. felére Koltai István, Zala István, Bartal Alajos és dr. Jankovits Miklós, az 1940. év I. és II. felére a budapesti VII. ker. áll. tanítónőképző-intézet, Szemes Gábor, Vargyas Mária, dr. Veress István, Mesterházy Jenő, dr. Padányi-Frank Antal, Bognár Gyula, Vágó Elemér és a kalocsai rk. tanítónőképző-intézet (2 példány), az 1940. év II. felére dr. Zentai Károly és Váradi József. Végül tagdíj címén a következőknek az alábbi összegeket írtam jóvá: Gryneus Idának 2.—, Lechnitzky Gyulának 2.—, Kádár Ilonának 2.—, Kalmárné Kostyál Ilonának 2.—, Vajda Erzsébetnek 2.—, Farkas Mária-nak 2.—, Szentesyné Doby Idának —.60, Jaloveczky Péternek 1.—, Békessyné Draskóczy Virginának 1.20, Nagy Vilmosnak —.60, dr. Katona Miklósnak 6.— P-t. — Budapest, 1939. dec. 19. Frigyes Béla pénztáros.

Felölös szerkesztő és kiadó: Molnár Oszkár.